

СИТЕ ДРАЈВЕРИ ВКЛУЧЕНИ!

*Извештај (факти, анализа и препораки)
за македонската литература во превод
(2015-2020)*

ГОТЕН

Balkan
Translations
Collider

СИТЕ ДРАЈВЕРИ ВКЛУЧЕНИ!

Извештај (факти, анализа и препораки)
за македонската литература во превод
(2015-2020)

Октомври, 2021

ГОТЕН

Издавачка куќа Готен | Пролет 25, Скопје
contact@gotenpublishing.com | www.gotenpublishing.com

За издавачот: **Билјана Ставрова-Алаѓозовска**

Уредник: **Владимир Јанковски**

Јазична редакција: **Дејан Василевски**

Дизајн на корица: **Драгана Николиќ**

Графичко уредување на изданието: **Симчо Шандуловски**

Печати: **Студио за дизајн Кома, Скопје**

Тираж: **300 примероци**

Кофинансирано од програмата
„Креативна Европа“
на Европската Унија

Студијата е објавена со поддршка на програмата
„Креативна Европа“ на Европската унија.

The European Commission support for the production of this publication does not constitute endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Поддршката на Европската комисија за изработката на оваа публикација не подразбира согласност со содржината, која ги изразува исклучиво ставовите на авторите, а Комисијата не може да биде одговорна за сите употреби на информациите што се содржани во неа.

**АВТОРСКИ
ИСТРАЖУВАЧКИ ТИМ**

Автор на студијата:
Роберт Алаѓозовски

Соработници:
**Сенка Наумовска, Ксенија Чочкова,
Емилија Мајсторова, Златко Панзов,
Иван Шопов, Марија Саревска-Тодоровска,
Соња Ставрова, Владимир Јанковски**

СОДРЖИНА

1. Вовед, цели и методологија на инстражувањето . . .	9
1.1. Вовед во студијата	9
1.2. Цел на студијата	10
1.3. Методолошка белешка	12
2. Контекст	14
2.1. Книжевност и издаваштво во Северна Македонија	19
2.2. Претприемачкиот триаголник и издавачката индустрија	23
3. Вмешување на титаните	26
3.1. „Креативна Европа“/Потпрограма Литература	27
3.2. Книжевни награди и признанија: Европска награда за литература	30
3.2.1. „Балканика“	34
3.3. „Традуки“	36
3.4. Министерство за култура	38
4. Други линии на поддршка	42
4.1. Присуство на меѓународните саеми	42

СОДРЖИНА

5. Големата реформа	45
5.1. Сектор за книга, неоснованата Агенција	47
6. Внатрешниот ланец	49
6.1. Улогата на авторите	49
6.2. Улогата на преведувачите	51
6.2.2. Семинарот за македонски јазик, литература и култура	60
6.2.3. Лекторатите по македонски јазик во странство	62
6.3. Улогата на уредниците	64
6.4. Книжевни агенти: реалност или фикција	65
7. Фестивали, манифестации, резиденции, проектни активности	67
7.1. Резиденции	67
7.2. Струшки вечери на поезијата и платформата „Версополис“	70
8. Пазар, промоција, маркетинг	72

СОДРЖИНА

9. Анализа на преводите по јазици и земји	79
9.1. Бугарија	80
9.2. Србија	83
9.3. Словенија	83
9.4. Хрватска	86
9.5. Босна и Херцеговина	86
9.6. Црна Гора	87
9.7. Германофонските земји	87
9.8. Полска	87
9.9. Други земји	88
10. Заклучни согледби	91
11. Препораки	94
12. Извори	99
13. Библиографија на преводите на македонската книжевност на европските јазици во периодот од 2015 до 2020 година	101

Оваа студија е дел од проектот *Balkan Translations Collider*, поддржан од програмата „Креативна Европа“ на Европската унија, под водство на фондацијата „Некст џејџ“ од Софија. Проектот се реализира во соработка со партнери од регионот на Западен Балкан: „Поетика“ (Албанија), „Гоџен“ (Северна Македонија), „Арџ!“ (Србија), „Сандорф“ (Хрватска), Секретаријатот за култура и спорти – Подгорица (Црна Гора).

1. ВОВЕД, ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1.1. Вовед во студијата

Оваа студија е резултат на проектот Balkan Translations Collider, поддржан од програмата „Креативна Европа“ на Европската унија, под водство на фондацијата „Некст пејџ“ од Софија. Проектот се реализира во соработка со партнери од регионот на Западен Балкан: „Поетека“ (Албанија), „Готен“ (Северна Македонија) „Аргх!“ (Србија), „Шандорф“ (Хрватска), Секретаријатот за култура и спорт – Подгорица (Црна Гора). Студијата е плод на повеќемесечна истражувачка работа во рамките на споменатиот проект, но во себе ја содржи долгогодишната професионална работа и искуството на нејзините автори во полето на преводната литература, издаваштвото, маркетингот и промоцијата на книжевноста, организацијата на саемски и книжевни манифестации, библиотекарството и прибирањето податоци. Таа е дел од заеднички проект, во голема мера ја споделува утврдената методологија, ги анализира и ги утврдува заедничките иницијативи и соработки, но претежно ги носи сите специфики на земјата на која се однесува. Податоците, истражувањата, библиографиите и другите елементи се плод на сите автори, а завршниот текст го изработи лидерот на студијата.

1.2. Цел на студијата

Целта на студијата е да направи пресек, скенирање на состојбата во полето на книжевните преводи и објавувањето литература од автори кои пишуваат на македонски јазик на другите европски јазици. Таа треба да го надополни недостигот на анализи и истражувања врз база на податоци и факти во полето на издаваштвото. Тоа е значајна културна област и за високите уметнички вредности на еден народ и на една држава и за одржувањето на интеркултурната комуникација и соработката меѓу европските земји и, за жал, за занемарените аспекти на една, макар и мала, културна индустрија.

Според стандардите на доброто стратешко анализирање, студијата се осврнува на периодот од 2015 до 2021 година, сакајќи да ја истражи, но и да се надоврзе на последната состојба на нештата, на последните текови, тенденции, културни политики и практики, сепак водејќи грижа да ги вклучи и покрупните проекти, иницијативи или состојби и од периодот пред 2015 година. **Студијата ги анализира концептите и „природата“ на книжевното творештво, каналите и механизмите преку кои се одвива процесот на преведување и публикување на преводни книги од македонски јазик, ги анализира типот на издавачи и нивниот интерес, културните политики и механизми на поддршка, како и улогата на авторите, преведувачите, уредниците и книжевните агенти во процесот.** Се осврнува подетално на главните посредници и актери и ги акцентира добрите примери. Извештајот, кој има амбиција да биде основа за идните културни политики во

полето, врз база на исклучителното искуство на неговите автори, кои и самите се имаат пројавено во речиси сите улоги од процесот што го анализираат, но и врз база на консултациите што во текот на истражувачката работа беа направени со многу клучни дејци во областа, како прилог додава и свои препораки до националните, но и (вмрежените) регионални и европски партнери, како да се подобри и да се унапреди состојбата со преводните иницијативи, порастот на издавачката индустрија, во Северна Македонија, но и да се надоврзе и да придонесе за поттикнувањето на интеркултурниот дијалог и меѓусебната љубопитност и разбирање на европските земји.

1.3. Методолошка белешка

Битно е уште на почетокот да се нагласи дека предмет на оваа студија се само книжевни дела, од сите жанрови, вклучително и од усното творештво, но не и есеистика, научни студии или друг тип на она што не е „убава“ книжевност. Таа се осврнува само на делата напишани на македонски јазик (но, не и на албански, а ги вклучува и албанските автори за дела што се напишани на македонски јазик, изворно од авторот, како Луан Старова, на пример). Ги вклучува и авторите кои живеат во странство, а пишуваат на македонски јазик (како Лидија Димковска, Ристо Василевски). Се однесуваат и на печатени и на дигитални изданија, и на антологии, каталози како цели книги, но не и на посебни извадоци, песни, раскази, кои се дел од самите антологии. Студијата ги опфаќа преводните дела објавени во странство, но и во земјата. Библиографиите ги содржат стандардните библиотечни податоци. Во преводите на англиски се вклучени и податоците од САД и Австралија, имајќи го предвид интересот на тие издавачи (како „Далки прес“/Dalkey Press) за преводи од нашата земја, но и на дејноста на македонската дијаспора во двете земји, која создава интерес за македонската литература или учествува во преводната индустрија. Преводите преку посредни јазици се исто вклучени, иако за тоа е многу тешко да се добие податок од библиографските податоци. Таквите сознанија се утврдуваат преку познавањето на авторите на студијата на состојбите и на самата дејност, односно сцена.

Стилот на извештајот е популарно академски, поблизок до есеистички отколку до научен исказ, не само поради

лично то пледоаје на авторот туку и поради генералниот недостиг на студии, анализи, други извори и референции што можат да се користат, а кои се голема реткост во земјата. Од друга страна, бидејќи се работи за преводни изданија на литература на мал народ, со мал број говорители, податоците, фактите, емпириските единици, всушност се од категоријата микрониво или, погорчливо кажано, статистичка грешка во однос на поголемите литератури, па така, невозможно е да се прават графикони и пити и друг тип визуализација на статистиката. Беше тешко да се добијат статистички податоци, сублимирани бројки и друг тип анализи и обработени материјали од страна на соодветните субјекти. Затоа се држиме до наративна интерпретација на фактите, а податоците ги прикажуваме како примери на добра практика, како извадоци и микростудии на случај. За потребите на студијата собравме библиографски податоци, направивме интервјуа и прашалници, анализиравме медиумски одгласи, користевме скудни други референции и неколку слични студии изработени за рецепцијата на одредена книжевност (кавказките земји, Турција) во поголемите говорни подрачја (Британија, Германија), врз принципот на компаративна анализа.

2. КОНТЕКСТ

Република Северна Македонија има население од 2.076.255 (податок од 2019 година). Според последниот попис на населението од 2002 година, 64,17% се Македонци, 25,17% Албанци, 3,5% Турци, 2,66% Роми, 1,78% Срби, 0,84% Бошњаци, 0,48% Власи, 1,04% други. Земјата е кандидат за членство во Европската унија од 2005 година. Во 2020 година стана членка на НАТО.

Македонската литература најпрвин можеме да ја карактеризираме како млада и мала литература. Мала затоа што се работи за околу два милиона говорители (од кои околу 40% се билингвални или трилингвални, односно не се родени говорители, припаѓајќи на други јазични и етнички заедници) и неколку стотици илјади говорители во т.н. дијаспора, кои најчесто го користат во приватна практика, иако, особено со брановите на миграција по 1991 година, бројот на едуцирани емигранти со академско познавање на македонскиот јазик, а со тоа и на литературата е значително поголем од порано. Млада, зашто е поврзана со создавањето на посебна македонска држава, во 1944 година, во рамките на југословенската федерација. Притоа, кодификацијата на македонскиот стандарден јазик се случи во 1945 година, како еден од семејството јужнословенски јазици, а истата година е

формирана и првата издавачка куќа. Првиот официјален роман на македонски јазик е во 1946 година. Има автори кои пишувале на македонски и пред кодификацијата, на разни дијалекти, автори и собирачи на усно творештво на говорните варијанти од претходните децении и векови, но ние за потребата на оваа студија мислиме, пред сè, на современите автори. Во таа смисла македонската литература, иако млада, бележи забрзан развој во сите жанрови, а младата држава создава општествен систем што изнедрува автори и дела со врвни естетски вредности. Сепак, затоа што ова е рецентна студија, веќе не можеме да тврдиме дека младата литература е составена исклучиво од живи автори: млади, зрели и бардови. За жал, бардовите сè почесто заминуваат од овој свет, ги нема Богомил Ѓузел, Матеја Матевски, Лилјана Дирјан. Дури и живи великани како Влада Урошевиќ, Радован Павловски сè потешко можат да учествуваат во непосредна книжевна комуникација. Затоа е попрецизно, за потребите на оваа студија, да се направи категоризација на живи автори и класици. Затоа што сè уште нема официјални студии, анализи или културни политики со објавени критериуми, оваа поделба е неформална, но секако прва доаѓа на ум кога се промислува политика, проект или активност на претставување на сопствената литература во странство. Дали да се претстават класиците, бардовите на литературата или живите автори и во која мера?

Битно е да се каже дека од овој временски аспект, и како литература и како издавачка индустрија, македонската дијакхронија треба да се подели на два дела, искуството во заедничката федерација и социјалистичкиот систем

на културна економија, до 1991 година и независноста на националната држава, по таа година, односно распадот на Југославија.

Како литература, таа се развиваше како врвен национален приоритет, суверена на својата национална територија, но и во заедничкиот југословенски простор, следејќи ги сличните развојни правци како и другите југословенски народи, уживајќи ги новостекнатите слободи на уметничко изразување, интензивно комуницирајќи со другите литератури на југословенското подрачје, во услови кога српскохрватскиот јазик е доминантен, па Македонците, како и Словенците, се во ситуација на билингвалност (но, Албанците во Македонија и на трилингвалност, а Ромите или Турците од некои краишта на Македонија дури и на четирилингвалност). Искуството од федерацијата е важна одредница и за историското искуство на македонската литература во превод, усвојувањето на нормите и стандардите во единствен социоекономски систем, а излачен преку комплексен федеративен механизам. Поволноста од искуството, без оглед на катастрофалните јазови создадени од балканските војни во деведесеттите години на дваесеттиот век, сепак дојде до израз на сите постдејтонски интегративни процеси и иницијативи за регионална соработка. Тоа го потврдуваат и фактите што ќе ги анализираме подоцна.

Друг важен момент е учеството и користа од меѓународната културна соработка на моќната југословенска федерација и нејзината културна дипломатија. Таа создаде значајни меѓународни манифестации на подрачјето на СФРЈ, а во рамките на тоа и во Социјалистичка Република

Македонија, како Струшките вечери на поезијата, на пример. На тие манифестации доаѓаа многубројни и важни гости од странство и се договараа преводни проекти. Од друга страна, македонската литература беше присутна во разни меѓународни проекти, следејќи ја моќната југословенска дипломатија. Македонскиот јазик и литература се изучуваше преку систем на лекторати во многу европски, но и светски универзитети.

Издавачкиот систем беше единствен за целата територија на СФРЈ. Конкретно во СРМ, во 1945 година имаше една издавачка куќа, а во 1991 година само 12 (Билјана Туцаровска-Ќупева, 2012: 65). Како што објаснува БТЌ во нејзината студија, издавачки куќи можеа да се формираат само со одлука на централен или локален орган на власт, но тие беа малку, а уште помалку беше бројот на книжарници. По 1991 година, со законите за трансформација на општествениот капитал и трговските друштва, државните издавачки куќи беа приватизирани, при што некои со текот на времето згаснаа или сосема го намалија својот капитал и обем на работа, а голем дел од книжарниците се затворија или се пренаменија. Но, затоа, користејќи ја либералноста на новите дополнувања во Законот за издавачка дејност од 1993 и 1995 година, Ќупева информира дека во 2007 година во земјата постојат околу 300 издавачки куќи. Таа го критикува непостоењето критериуми и стандарди за занимавање со дејноста, што довело до формирање на толкав број правни субјекти и укажува на стандардите што се потребни за отворање аптека, на пример аптеката да има вработен фармацевт. Поголемиот дел од издавачите, поради малиот обем на нивната „инфраструктура“,

БТК ги класифицира во „домашно издаваштво“, согласно европската класификација, и дури за македонски услови го предлага терминот аматерско издаваштво.

Нашето сопствено пребарување во датотеката на Централниот регистар ја даде бројката од 115 правни субјекти под шифрата на дејноста 58.11. Издавање книги, за 2019 година, односно 121 за 2020 година. Од нив, и во двете години четири се здруженија на граѓани, а преостанатите се трговски друштва. И сите покажале активност во годината, односно секторот е 100% активен. Можеби разликата во бројката од 2007 до 2020 година се должи на процесот на пререгистрација, односно прочистување на регистрите што како операција се одвиваше во последните години во неколку наврати, а можеби бројката од 300 се однесува и на субјекти со други примарни шифри на дејност, кои се занимаваат и со издаваштво. Во секој случај, дејноста е и активна и развојна, имајќи предвид дека бројката на новорегистрирани претпријатија од 2019 до 2020 година пораснала за 6,3%.

Во преостанатите бројки БТК наведува дека, според податоците на Одделението за издавачка дејност во Министерството за култура, годишно се издаваат од 500 до 600 книжевни наслови од кои 300 до 350 се субвенционирани од државата. Наведува и податоци за тиражите, при што поретки се книгите објавени во 1.000 примероци, најчесто се тиражи од 500, а сè почесто доминира и тиражот од 300 примероци. Според податоците на Државниот завод за статистика, бројот на издадени книги во библиотеките е во драматичен пад, од 1.700.000 во 1991 година до 700.000 во 2007 година.

Државниот завод за статистика, во својата публикација посветена на издавачката дејност, од 2015 година, компарира дека во 2013 г. се објавени 385, а во 2014 г. 447 наслови од областа на чистата книжевност. Од нив, во 2014 година се објавени 242 романи, 20 детски романи, 40 збирки раскази, 90 збирка поезија. Сите тие се објавени од издавачки куќи. Занемарлив е бројот на објави од здруженија на граѓани, фондации, самиздати и сл. Тиражите се 156.000 за романите, 14.000 за детските романи, 19.000 за збирки раскази, 41.000 за збирка поезија. Тоа укажува на стабилен поединечен тираж од 500 до 1.000 примероци. Интересно е што тиражот за детски романи е релативно мал, дури и помал од тиражот за романи за возрасни. Дatabазата на Заводот за 2019 г. води 427, а за 2020 г. 520 книги од чиста книжевна природа. **Друг податок е дека помеѓу преводите и авторските дела соодносот е речиси изедначен, 50%-50%.**

Направив подетален осврт на книжевниот и издавачкиот контекст во Република Северна Македонија, за да се сфати подобро која е изворната средина и колкав е опфатот на потенцијални книги, автори, издавачи од каде би се ширеле книжевните дела кон другите земји.

2.1. Книжевност и издаваштво во Северна Македонија

Зборувајќи понатаму за состојбите во македонскиот книжевен и издавачки контекст, битно е да се напомене дека тој е цело време одреден од дихотомијата меѓу книжевноста и издаваштвото, но и од поделбата на книжев-

носта на висока и комерцијална. Така, Туцаровска-Ќупева дефинира дека „Во Македонија се создава национална книжевност со една социјална функција, во насока на создавање на национални и универзални системи на етички и цивилизациски вредности“ (2012: 43). Наспроти ваквиот тип книжевност, Туцаровска-Ќупева се осврнува на терминот тривијална литература и го дефинира како „книжевни дела кои авторите не ги творат со намера да создадат уметнички дела, туку напротив авторите и на литературно ниво се приспособиле на омилени теми кои во дадениот период будат голем интерес кај пошироката популација во општеството, стремејќи се пред сè, публикацијата да ја направат бестселер, водејќи се од мотивот за брза заработувачка“ (2012: 44).

Во продолжение на темата, Ќупева критички ги анализира маркетиншките трикови во македонското издаваштво преку поимите бестселер, најпопуларна книга и практиката на бележење второ, трето, четврто издание, по исцрпување на првичниот тираж. Вели дека тие не соодветствуваат на некоја голема бројка продадени книги, а со тоа, би додале, и на „брза заработувачка“.

Елаборирано го претставив истражувањето на БТК не само затоа што е една од ретките, ако не и единствена студија што се занимава со проблемот на книжевноста и издаваштвото, туку и затоа што таа сублимно го дава духот на средината, културниот хоризонт на земјата. А тој е одреден од **дихотомијата на висока и комерцијална книжевност**, па во таа смисла на вистински уметнички дела и комерцијални дела. А нашиот увид кажува дека, и покрај огромната продукција од 500 книги годишно,

речиси сите се пишувани со поривот да создадат „национални и универзални системи на етички и цивилизационски вредности“. Книгите водени од „мотивот за брза заработувачка“ се навистина ретки, а авторот на овие редови низ своето долго искуство не се сеќава на таков проект што успеал, ниту во национални, па оттаму ниту во извозни, светски рамки.

Во издавачкиот свет на земјата постои една неформална поделба на издавачи со книжевни и уметнички пориви (некогаш се користи синтагмата мали издавачи или независни) и на издавачи со бизнис-ориентација, но сметам дека таа поделба е неодржлива. Разликите, дури и структурно, меѓу издавачите се премногу мали, се работи за разлика во вработување од еден до неколку луѓе, за постоењето или непостоењето на книжарница (што со појавата на виртуелните книжарници и другите платформи за онлајн-продажба уште повеќе го губи значењето), за ориентација кон „бестселери“ или „популарна“ литература, при што разликите во тиражи се премногу мали, за да направат разлика, недоволна ниту за набавка на ново, наместо половно возило, или гоштавање во кафеана и елитен ресторан. Единствената разлика би била во тоа што бизнис-ориентираните издавачи имаат менаџерски тимови или сопственици кои доаѓаат од сферата на бизнисот, а другите, менаџери кои доаѓаат од книжевните науки, хуманистиката и граѓанскиот, непрофитниот сектор. Во секој случај, сите издавачки куќи, од двете неформални поделби, еднакво конкурираат и добиваат грантови и друг тип поддршка од програмите за култура и на централните и локалните власти и на меѓународните фондови, агенции и ЕУ.

Во последните години се создаде еден нов, а сепак мал тренд, поврзан со владините проекти за објавување книги, по листи и проекти целосно осмислени од Владата и разните министерства, пред сè, Министерството за култура и Министерството за образование. На нив, бидејќи се работеше за сериозни пари, тендерските услови беа поставени толку високо, што само неколку издавачки куќи, најчесто обединети во конзорциуми, ги добиваа проектите, а во последно време, со понатамошното заострување на условите и тие мораа да се обединуваат со печатници и компании од други сродни дејности. Овие конзорциуми и компании, со времето почнаа да работат со профилирани едичии, да вработуваат уредници, да отвораат книжарници, да инвестираат во промоција и маркетинг, со цел да добијат хумано издавачко лице, наместо она на тендерски франкенштајни. Но, и тие, на крајот, освен учеството на тендерите, особено откако ги снима, почнаа да се занимаваат со класичните модели во дејноста, што значи смислување на издавачки проекти и аплицирање на сите можни фондови и конкурси. Затоа што јавните пари сериозно го намалуваат ризикот од инвестициите во издавачките програми, овозможуваат покривање на промотивни трошоци, а при странските фондови, особено оние од ЕУ, можно е кофинансирање за маркетиншки и продажни алатки, кои се сепак сериозна инвестиција, доколку издавачите ги спроведат сами. Едноставно, продажбата и цените се ниски и не можат да се одвојат значителни средства за инвестиции, дури и кога некои од издавачите имаат и кафе-бар, со книжарниците. (Всушност, по неколкуугодишно работење, издавачката куќа

„Магор“ ја затвори својата кафе-книжарница, секогаш на работ на одржливоста, а Издавачкиот центар „Три“ речиси и нема комерцијална активност во својот кафе дел од книжарницата.)

2.2. Претприемачкиот триаголник и издавачката индустрија

Значи, Република Северна Македонија е систем во кој има голем број издавачки куќи, но со мали ресурси, со мал број вработени, особено мал број уредници, со хонорарно ангажирање или со микрофирми, каде што еден вработен или хонорарец врши повеќе работни позиции. Издавачите се главно свртени кон шемите на грантирање и проектна поддршка, со многу примери на индивидуално претприемништво, но без развиени бизнис-планови и стратегии. За бројот на жители има голем број книжевници и објавени книги, иако поголемиот број се субвенционираат најчесто од Министерството за култура и други фондови. Статистиката на најпрестижната и најиздавачки профилирана награда, Роман на годината, кажува дека во 22-годишното постоење на наградата стабилно, секоја година се пријавуваат од 35 до 40 романи.

Роман на годината

28 за 2016 година

27 за 2017 година

36 за 2018 година

38 за 2019 година

40 за 2020 година

Тоа значи дека книжевни производи има, но дека системот на поддршка, односно посредништвото од страна на издавачите или книжевните агенти во одржливо и постојано пласирање на македонските автори и книги на странските пазари не функционира. **Во таа смисла, земјата, како спој на книжевно-издавачката фела обединета со културните и политичките власти, како културна дипломатија, никогаш не направила посериозен уште помалку постојан обид да пласира еден или повеќе автори за некоја од светските.** Освен еден обид, тоа да биде романот *Чудотворци* на Славко Јаневски, пред 15-тина години, за што тој и беше преведен на англиски, но во земјата, преку заеднички ангажман на славните лектори од Англија, Греам и Пеги Рид, како и Зоран Анчевски, сите професори по англиски јазик на скопскиот универзитет. Но, иницијативата не оствари поголем меѓународен пробив и не направи резултати. Од друга страна, изгледа дека ниту политичките прилики во земјата не беа (за среќа) доволно радикални, па не привлекоа преголем интерес врз земјата. Од друга страна, освен донекаде Горан Стефановски, во драматургијата и театарските води, ни еден друг автор не се најде во посериозните регионални или европски авторски и интелектуални води, за да го сврти вниманието врз своето творештво. Транзициските реалности ретко беа во книжевен фокус на македонските автори. Иако социополитичките и етнорелигиозните тензии што ги опишува Орхан Памук, на пример, се присутни и во Македонија, немаше автор што ќе ги тематизира. Се сеќавам дека во 2006 година, како уредник и издавач, го преведовме Американецот Вејн Бут, со неговата проза инспирирана од

конфликтот во 2001 година, во околината на Скопско и Тетовско, каде што авторот престојувал во турбулентните месеци. Но, македонски автор со сличен интерес немаше.

3. ВМЕШУВАЊЕ НА ТИТАНИТЕ

Од досега анализираното би било логично да се извлече најцрн заклучок дека состојбата со преведувањето на македонска литература во странство е очајна и дека не овозможува никаков превод. Но, за среќа, тука се механизмите на поддршка од страна на државните и меѓународните фондови, кои се јавуваат како спасувачи и кои имаат титанска моќ да влијаат на подобрувањето на состојбите. Секако, метафората титанска треба да се сфати условно, во џуцестиот свет на малата земја, а и сличното опкружување. Главно, во регионот постојат три такви титани и Северна Македонија е дел од нив. Тоа се фондовите за култура на ЕУ, пред се програмата „Креативна Европа“, регионалната платформа за превод и соработка „Традуки“ и Министерството за култура. Освен националниот фонд за поддршка, земјата членува и во двата меѓународни фонда. Регионалната платформа за соработка на министрите за култура, во 2017 година, а и во следните години, преку т.н. декларации, спомена создавање на регионален фонд за поддршка на проекти, во кој ќе учествуваат сите министерства, но сè уште се нема отидено подетално во иницијативата.

3.1. „Креативна Европа“/ Потпрограма Литература

„Креативна Европа“ е последното име на програмата за поддршка на културата, односно на креативните и културните индустрии на Европската унија, и таа се дефинира секои седум години, согласно финансискиот циклус на Унијата. Откако Македонија се здоби со кандидатски статус за ЕУ и откако ги испреговара условите за членство во фондот, нејзините правни субјекти од областа на културата се стекнаа со право да учествуваат во програмата и како главни носители и како партнери. Всушност, се покажа дека присуството на разни фондациски грант-линии и програми на ниво на амбасади во двете декади по осамостојувањето на земјата, среде хаосот од распадот на Југославија и војните меѓу нејзините федерални единки создаде човечки и организациски капацитет за проектен менаџмент, аплицирање, но и успешно менаџирање и известување за добиените грантови.

Така, македонските културни оператори се дел од 79 проекти, поддржани од програмата „Креативна Европа“ во периодот 2014-2020 (при што во 45 се носители на проектите, а токму таму се и издавачките проекти, каде што носители се издавачки куќи).

Преку Инструментот за претпристапна помош (ИПА), Директоратот НЕАР на Европската комисија направи посебна потпрограма за култура – Соработнички проекти за Западен Балкан, со буџет од пет милиони евра. Во нив, во 13 селектирани апликации има 12 културни организации од Македонија (од вкупно 77 организации, а две се од полето на издаваштвото).

Зборувам за успехот на македонските културни оператори и издавачи во европските програми за поддршка, не за да ја промашам темата или да направам итра пофалба на земјата, туку за да ја опишам книжевната и издавачката клима во ресурсната земја. Затоа што земјата и книжевната сцена е релативно мала, тој модус операнди во кој издавачите, уредниците, авторите, преведувачите, а во големиот број случаи исти книжевни професионалци се јавуваат во сите овие улоги, бараат соработници, бараат авторски права, смислуваат проекти, ги ловат резултатите наложени од самите програми, е сеопфатен. Целата сцена е активна и се устројува согласно културните политики на Европската унија и конгломератот „Традуки“. Во таа смисла, ресурсната земја го сфаќа концептот на авторските права, потребата од постоење агенти, важноста, типологијата и хиерархијата на меѓународните саеми, важноста на преведувачите и уредниците, подобро ги запознава преку партнерските проекти, книжевните услови во разните земји и пронаоѓа партнери и соработници во нив.

Значи, потпрограмата за книжевни преводи на „Креативна Европа“ ја поддржува паневропската преводна практика, меѓународната циркулација на уметничките дела, интернационализацијата на кариерите на уметниците, при што нагласокот е на преводот од помалку познати јазици кон големите, дава висока тарифа за преведувачите, инсистира на промоција, маркетинг, продажба, особено нагласувајќи го т.н. премин кон дигиталноста (digital shift). По евалуацијата на програмата, откако беше констатирано дека во проектите доминираат романите, нагласка стави и на помалку застапените книжевни

жанрови. Тоа се сè нагласки што им одат во прилог на македонските писатели.

Во класичните програми на културна соработка, издавачките партнери умно вклучуваат и други чинители во проектот (агенции или други државни структури, еснафски здруженија, фестивали и сл.), при што проектните активности се насочени кон различни сегменти од издавачкиот синдир, едукација за концептот на авторските права, создавањето на книжевни агенти од европски земји со интерес кон регионот, умножување на преведувачки и авторски резиденции, подобрување на познавањата и преводи и на самата современа литература на постојните преведувачи и сл.

Анализата на резултатите од конкурсот за книжевни преводи на Европската унија, сепак покажува дека повеќето апликанти, а со тоа и добитници, се од земјите на централна и источна Европа, а особено доминираат балканските земји. Многу ретки се издавачите од француското, англиското, шпанското или германското подрачје. Дури и кога ги има, тоа се помали издавачки куќи. На пример, романот на Петар Андоновски, *Страв од варвари*, го издаде велшкиот издавач „Партијан“ од Кардиган. Интернет-страницата на издавачот оддава профил на активности типични за т.н. мали, независни и некомерцијални издавачи: книжевни дебати, проектни активности со разни целни групи, при што поддршката доаѓа од разни донатори. И дизајнот на веб-сајтот повеќе личи на активистичко здружение на граѓани со многу цитати и идејни референции, отколку на класичен продажен сајт, какви што имаат големите издавачи.

3.2. Книжевни награди и признанија: Европска награда за литература

Ако правиме квантитативна анализа на присуството на македонски автори во странство, нивниот број е незначителен, како што реков погоре, на ниво на статистичка грешка. Но, сакам фактите да ги интерпретираме во оптимистичка рамка, затоа што се работи за мала земја што не беше во најголемиот фокус на меѓународниот интерес и која ги имаше сите можни ограничувања и предизвици од аспект на распаѓањето на Југославија, блокадите и војните, транзицијата од социјалистичка во капиталистичка економија, сиромаштијата, како што веќе напознав. **Најмалку десет автори беа значајно преведени во последните десетина години**, а тој тренд продолжува и понатаму.

Еден од најсилните механизми е Европската награда за литература на Европската унија. Основана во 2009 година, ги има истите цели како и целокупната програма „Креативна Европа“. Затоа што во неа учествуваат многу земји, наградата се доделува во ротациски циклус, секоја година по 12 добитници, секоја земја доаѓа на ред во тригодишен циклус. Она што овој механизам го прави силен е што во бодувањето за селекцијата во издавачката потпрограма на КЕ, застапувањето на книга-добитник на наградата носи автоматски поени, така што за добивањето на целокупниот грант многупати од пресудно значење се токму овие автоматски поени. Овие автоматски поени создадоа вистинска лудница во побарувачката на автори-добитници. Во периодот по 2009 година станаа најпреведувани

автори претежно во медитеранските и централно- и источноевропските земји, а оттаму, откако агентите добија аргументи во бројки и пофални рецензии, ги пласираа и на поголемите книжевни пазари, па дури и на светско рамниште, во САД, Канада и Латинска Америка.

Одличен пример за тоа е токму македонскиот автор Гоце Смилевски, кој беше првиот од земјата што ја доби наградата во 2010 година. Оттогаш, преводот на романот-лауреат, *Сесѝраѝа на Сиѝмунд Фројд*, уриваше рекорди во преведуваност, Гоце Смилевски одеше на промотивни турнеи невидени за македонски автор, а книгата доживеа издание и во Бразил и во Северна Америка. Книгата на англиски јазик во 2012 година ја преведе познатата професорка, шеф на катедрата за славистика при Универзитетот во Торонто, Кристина Крамер. Книгата доби рецензија од престижниот „Њујорк ривју оф букс“, иако критичарката сакаше да одржи балансиран однос кон делото. Затоа, Џојс Керол Оутс напиша: „Многу од читателите ќе се воодушеват од *Сесѝраѝа на Сиѝмунд Фројд*, но за други таа ќе биде многу противречна“ (many readers may find [*Freud's Sister*] mesmerizing and some will find [it] highly controversial) (Joyce Carol Oats, New York review of books).

Продажниот гигант „Амазон“ ги реди најсилните оценки за романот, а платформата „Гудридс“ има преку 250 коментари од читатели. „Асошијетед прес“ оценува: „Читањето на оваа книга претставува вистинско задоволство. Длабок роман чијашто поетска проза значи дури и преку преводот на англиски“. „Џуиш дејли форвард“ исто така не ги штеди ласкавите оценки. „*Сесѝраѝа на Сиѝмунд Фројд* е од оние ретки уметнички остварувања каде што цели-

ната на делото го надминува збирот на неговите поглавја – информативно, но и мудро, длабоко и емотивно... Како Толстој, Смилевски одбира едноставни зборови, но ги поврзува со таква елоквенција, што тие градат моќни и комплексни слики, идеи и чувства... Тоа е книга што ќе ве расплаче.“

„Џуиш џурнал“ ја оценува како неверојатна и храбра. „Книга која не е само роман за холокаустот туку и славење на суптилноста и сложеноста од која е исткаен секој човечки живот... Адолфина поседува остра перцепција, длабоко разбирање на нештата и голема елоквенција, и сето тоа тече низ оваа забележителна книга.“ Списанието „Меклеан“ ја оценува како „убава, сензитивна... книжевно иследување за тоа како е да се живее животот во сенката на еден гениј“. Познатата писателка од регионот Дубравка Угрешиќ, за „Либерасион“, ќе го нарече Смилевски „одличен писател“. За неа, ова е едно од најинтересните книжевни случувања за таа година. „Важно... лесно за читање, интересно и длабоко.“ И Алберто Мангуел, за шпанскиот „Ел Паис“, не ги жали пофалбите, „длабоко, промислено, дело со голема имагинација, кое покажува како прозата успева да ги покрене оние суштински прашања кои историјата не може или се плаши да ги постави.“ Уште дузина критики го слават „елоквентниот“, „незаборавен“, „провокативен“, „повеќеслоен“ стил на книгата, а Гоце Смилевски го споредуваат со Самараго, го прогласуваат за откритие на годината, при што славната Шошана Фелман го нарекува „генијален, иновативен, длабоко промислен“.

Успехот на Гоце Смилевски го повтори и следниот добитник на наградата – Лидија Димковска со романот *Резервен животи* (ЕУПЛ 2013). Повторно преводот го направи Кристина Крамер, при што се најде и на долгата листа за Наградата за најдобар превод за 2017 година. Претходно, во 2014 година, Крамер доби НЕА-грант за превод на *Патиоџ на јабулиџе* од Луан Старова, прв таков грант за превод од македонски јазик. Иако секцијата за улогата на преведувачите е подолу во текстот, овде ќе го нагласиме влијанието и реномето што за англиското говорно подрачје го има Кристина Крамер, затоа што таа се јавува како преведувач и на последниот добитник на наградата – *Сѝрав од варвари*, за велшката издавачка куќа, „Партијан“. Преведувачкиот зафат на професорката Крамер го сметаат за инспиративен и двајцата релативно помлади преведувачи на англиски, Пол Филев и Вил Фирт, во прашалниците што авторите на студијата ги разменија со нив. Во поглавјето за лекторатите и семинарот по македонски јазик, ќе образложиме повеќе, но штета е што Кристина Крамер е веќе пензионирана, а нема друг македонист од сличен ранг на англиското говорно подрачје.

Лидија Димковска, исто, доби неколку битни рецензии. Таа беше присутна и на разните специјализирани портали, списанија и сета дисеминација што ја нуди блискоста на дигитализираниот и глобализиран свет. Стеф Опиц, која пишува критики за „Киркус ривјуз“ и работи на неколку фестивали во САД, ја пофалува Димковска во својата критика за воведувањето на читателот во еден свет на суптилна, но голема различност, во романот за сијамските близначки. Нејзиниот стил го нарекува интензивно

лично пишување, а го пофалува и мајсторскиот превод на Кристина Крамер.

Во вториот циклус на КЕ, по евалуацијата, но и забелешките од јавноста, бројот на автоматски поени за добитниците на наградата се смали, но нивните книги сè уште се најаплицирани на конкурсот. Контроверзен е и фактот дека за националниот добитник на награда за европски вредности одлучува национално жири. Од една страна, тоа може да биде обременето и со локалните односи на книжевната сцена, но од друга страна е добро, затоа што националното жири најдобро ја познава сопствената средина. Иако, ми се чини потребно, жирито сепак да има и европски член, за да може европската награда да има и европски панел. На пример, за програмата „Европска престолнина за културата“, во селективниот процес се вклучени десет европски, а само двајца национални експерти, иако логистиката на изборот е предадена во надлежност на националните министерства.

Но, важноста на наградата продолжува да влијае врз меѓународната кариера на лауреатите. И на поновите двајца македонски добитници им се отвораат вратите во поголемите јазични и книжевни средини. Ненад Јолдески е преведен на италијански, а Петар Андоновски, како што веќе споменавме, на англиски во Велс и може да очекуваме дека бројот на преводи ќе се зголемува.

3.2.1. „Балканика“

„Балканика“ е една од најстарите, долг период и најрегномирана регионална книжевна награда, формирана како

проект и меѓународна фондација со исто име, а поддржана од конзорциум на издавачки куќи од регионот, како редок вид соработка што го вклучува целиот Балкан, а не само вообичаените поранешни југословенски држави, и тоа уште од 1996 година, кога непријателствата и затворените граници беа почеста состојба отколку соработката и протокот на луѓе и информации. Всушност, само Македонија и Србија се членки од поранешните југословенски простори, а другите членки се Бугарија (предводник на проектот), Албанија, Грција, Романија, Турција. Апликации до националното жири се доставуваат на повик, се избира национален претставник, а потоа жирито избира еден добитник. Сите издавачи од земјите-членки се обврзани да направат превод на англиски, како лингва франка, на националните кандидати, а потоа сите се обврзуваат да ги објават и да ги пласираат во својата средина добитниците на наградата.

Ова е одличен пример на иницијатива од теренот, како самоорганизација на клучните актери. Таа обезбедува референции за авторите за полесен пласман и надвор од регионот и го поддржува преводниот процес. Сепак, бидејќи и самата бараше државна поддршка, таа главно беше поддржана од националните министерства, но не секогаш уедначено и не секогаш соодветно и навремено. Поради тоа, наградата имаше осцилации во исполнувањето на обврските, па дури и на форматот на манифестацијата. Честопати, конзорциумот беше обвинуван за недоволна транспарентност или недоволна отвореност кон сите автори од националните средини. Но, главно, сите добитници се реномирани книжевни имиња, на кои наградата секако им помогна да се етаблираат во регионот, иако повеќето од

нив направија и кариери и беа познати и во пошироките европски рамки. Од Македонија, лауреати беа реномираните Венко Андоновски и Александар Прокопиев, чиешто книги *Пайокојѝ на светиојѝ* и *Човечулеи*, беа преведени во некои од земјите, но одамна немало нов добитник. Фондацијата и конзорциумот треба да го испитаат моделот на работа, особено на поддршка и можеби треба да размисли дали ќе го прошири опсегот на наградата и во кој формат.

3.3. „Традуки“

„Традуки“ е европска мрежа од фондации, институции и министерства што ги поврзува земјите од југоисточна Европа и германофонските земји, преку книжевноста, односно преводи, фестивали, саеми, проекти, резиденцијални програми, дебатни циклуси и сл. Мрежата вклучува 14 земји и овозможува дијалог во сите правци од споменатите региони. Таа има и нагласена политичка димензија, поттикнувајќи ги прашањата поврзани со Европа и европските интеграции, дијалогот, соработката и размената меѓу соседите и во мрежата. Почнат во 2008 година како пилот-проект и експеримент, „Традуки“ денес е пример за мултилатерална, меѓународна културна соработка, што гради прекугранични и добрососедски мостови. Преведувачите се во срцето на грантовите од „Традуки“, бидејќи тие ја покриваат нивната работа во сите уметнички жанрови, но и книги што не се уметност. Повикот е отворен преку целата година, со два крајни рока во годината. Повеќе од 1.100 преводи на 600 различни преведувачи биле одобрени во изминатиот период.

Статистиката на „Традуки“ кажува дека во периодот 2016-2021 се преведени или во процес на преведување **32 книги од македонски**. Најчести се преводите на српски, на бугарски, словенечки и хрватски. Поддржани се вкупно пет преводи на германски, три на Бенјамин Лангер и две на Александар Шицман. Сите избрани автори се реномирани, од повеќе генерации. Бројката од 32 романи не е ниту за голем песимизам, ниту за голем оптимизам. Би рекол дека, согласно заклучоците од целокупниот увид на студијата, таа укажува дека има потенцијал, но дека може да се работи многу повеќе. Добро е што поддршката на „Традуки“ ја добиваат двајца, родени говорители на германски, луѓе во најзрелата младост во кариерата, цврсто поврзани со ресурсната земја, особено Лангер, кој е скопски зет. Увидот во апликациите од последниот циклус на „Традуки“ покажува дека интересот за превод на македонска литература, особено на негерманските подрачја, е многу поголем, отколку кон германофонските. Од истиот увид произлегува и друг факт, што, иако многу позитивен, изгледа дека ја задушува македонската литература во превод. А таа произлегува од сликата за состојбата на македонската сцена што ја опишав претходно. Имено, повикот за поддршка на „Традуки“ е затрупан од апликации со обратна насока. Македонските издавачи во големи бројки нудат проекти за превод на германофонски и други преводи на македонски јазик. Секако, тоа е многу подобро за македонската издавачка индустрија, ја помага кариерата и добросостојбата на македонските преведувачи, но на некој начин, во таа џунгла, потешко се пробива нашата литература надвор.

Секако, тука има многу објективни причини. Како што кажуваат искусните преведувачи Вил Фирт и Пол Филев во посебните интервјуа, но со слична интонација, многу е тешко да се привлечат издавачите и „да им дадат шанса на малите литератури“. Тие укажуваат и на „обесхрабрувачкиот недостиг од публицитет и рецензии“, потенцирајќи на единствениот „слатко-горчлив“ ефект на егзотизација (Филев: 2021).

„На неа гледаат како на егзотична литература што доаѓа од другиот крај на Европа. А и тие што нешто повеќе знаат за европската географија, историја и култура ја сметаат за постсоцијалистичка, односно постјугословенска книжевност“ (Фирт: 2021).

3.4. Министерство за култура

Министерството за култура е клучната институција во земјата што секоја година доделува средства за поддршка на издавачката дејност, преку посебен конкурс за таа намена, а во рамките на Годишната програма. Од целокупниот буџет на МК, кој за 2021 година е околу 53 милиони евра, за програми се одвојуваат 15,5 милиони евра. Од него, 23% беа доделени за издавачката дејност. Треба да се има предвид дека средства за откуп на публикации, за меѓународни патувања, размени, резиденцијални престои, гостувања и друг тип на интердисциплинарни проекти што се однесуваат и на книжевноста, односно издаваштвото, можат да се добијат и во другите програми (како интердисциплинарна, меѓународна соработка, библиотечна).

Најбитен инструмент што постои во рамките на Министерството е конкурсот за поддршка на издавачи од странство.

Министерството за култура финансира преводи на странски издавачи на репрезентативни и квалитетни дела од македонската книжевност на странски јазици во следниве области: уметничка проза, драма, поезија, есеи, литература за деца (без сликовници и учебници), антологиски и други жанровски избори од областа на книжевноста наменета за поширок круг читатели. Конкурсот се однесува на дела издадени во Република Северна Македонија на македонски јазик и на јазиците на етничките заедници во Република Северна Македонија. Министерството за култура доделува средства за превод на книжевното дело, и тоа како учество во покривање на трошоците за преводот. Министерството за култура нема обврска да го покрие целиот побаран износ за превод, односно целиот износ според стандардната висина на хонорарите во матичната земја и не покрива други трошоци за објавување на делото. Право на учество на конкурсот имаат исклучиво странски издавачи чијашто првенствена дејност е издавањето книги. На конкурсот, странските издавачи можат да учествуваат со дела што се претходно објавени од издавачи во Република Северна Македонија, со исклучок на антологии и репрезентативни избори. На конкурсот не се поддржани дела што се претходно преведени и објавени во земјата на издавачот-учесник на конкурсот.

Издавачот-учесник на конкурсот треба да ги достави следниве документи до Министерството за култура:

- пријава;
- документ за обезбедени авторски права на делото;
- договор со преведувачот на делото;
- куса биографија, односно библиографија на преведувачот (преведувачко искуство со референтен список на преведени и објавени дела);
- куса информација за профилот на издавачот или актуелен каталог доколку во пријавата не е наведена интернет-страница каде што е соодветно претставена дејноста на издавачот;
- куса изјава за мотивите за избор за превод на делото и кус план за промоција и дистрибуција.

Издавачот треба да го објави делото најдоцна за 12 месеци по известувањето за доделување на средствата во врска со конкурсот. Доколку има оправдани причини за продолжување на рокот, за тоа треба писмено да го известат Министерството за култура и само во исклучителни случаи, Министерството за култура може да одобри одредено продолжување на рокот.

Доброто кај овој конкурс е што тој е отворен во текот на целата година, а жири-комисијата се состанува по потреба, кога ќе се насоберат доволен број апликации за разгледување од тричлената комисија. Во комисијата, по правило, членуваат книжевници и издавачи. Но, апликантите наоѓаат забелешки. Преведувачката Намита Субиото вели, за разлика од другите извори на финансирање, како Јавна агенција за книга на Република Словенија, „Традуки“, Форум на словенските култури – со кои имала добри искуства:

„Еднаш побарав и поддршка од Министерството за култура на Република Македонија за кофинансирање превод на една поетска збирка. Целата постапка не ми се чинеше доволно јасна и транспарентна, а поддршката што на крајот ми беше одобрена, беше многу скромна, така што издавачот се откажа од објавувањето. Целата постапка траеше долго и јас во меѓувреме веќе преведов голем дел од книгата што на крајот не беше објавена...“ (Субиото: 2021).

4. ДРУГИ ЛИНИИ НА ПОДДРШКА

4.1. Присуство на меѓународните саеми

Преку конкурсот за меѓународна соработка, во МК се воспостави рутинирана практика државата да го поддржува претставувањето на македонската литература на меѓународните саеми во странство. Со годините се типизираа носителите на активноста, конкретните саеми, буџетските средства што се одвојуваат за намената, начинот на претставување, па и кругот на автори. Најпрвин, македонските и албанските издавачи го поделија колачот, при што Сојузот на албански издавачи главно одеше на саемот во Истанбул (се извела една паушална проценка дека албанската култура е поблиска до турската, веројатно по верско-традиционална основа) и Тирана, иако во Тирана поспорадично, а Здружението на македонските издавачи во Франкфурт, во Белград, во Москва, и понекогаш и на друг саем. При што, највлијателните издавачи членки на Здружението понатаму си го делеа „колачот“. Добрата страна на таа утврдена практика е што се стекнаа знаење и процедури за исполнување на промотивно-маркетиншко и агенциско дејствување на т.н. комесари на тие претставувања. Комесарите се подготвуваа со агенциски брошури и други соодветни материјали на избрани авто-

ри и се насочуваа кон странски агенти, издавачки куќи, промовирајќи ги и можностите за поддршка. Неколку автори навистина остварија резултат со ваквиот начин на претставување: Александар Прокопиев, Винка Саздова, Блаже Миневски, Јагода Михајловска Георгиева. Националните и регионалните признанија, добрите национални рецензии, секако им помогнаа во селекцијата, а секако и механизмите за поддршка за кои зборувавме и на национално и на европско ниво.

Освен традиционалното присуство на наведените саеми, поддржано од МК, разни писатели и издавачи, индивидуално или во рамките на разни проекти, гостуваат и учествуваат и на други саеми и манифестации. Сè поголем е интересот да се оди на специјализираниот саем за детска литература во Болоња, на саемот на книга во Лондон, а во рамките на програмите на „Традуки“ и во Виена, во Софија, во Базел.

Иако издавачите постигнуваа резултат, слаба страна беше токму нестратешкото претставување, што не ја брендираше и земјата, кое немаше кумулативен ефект во маркетингот. Односно, промотивниот дизајн се правеше парцијално, според вкусовите и процените на одделните издавачи, различен за различните саеми, а надвор од саемот во Франкфурт и мошне скудно опремен. Издавачките куќи се стремеа да ги приватизираат искуствата, па и изборот на авторите, блиски до нив, со што немаше ефект што се префрлаше и од кој корист имаа сите или повеќето во фелата.

Но, затоа што планот за надградување на ова искуство сè уште не е спроведен, и постојната практика е значајна.

Треба да се спомене дека постои еден вообичаен механизам што Македонија сè уште го нема искористено: Земја во фокус. Главно, земјата е премногу мала, има недостиг и на финансиски, но и на сите други ресурси, потребни за толку големо претставување. Иако понудата од франкфуртскиот саем и неколку други постои во последните години, таков проект не е спроведен. Најблиску до планирањето е земјата заедно со другите мали литератури од регионот да се претстави во рамките на „Традуки“ на саемот за книга во Лајпциг.

И дел од преведувачите и авторите кои ги вклучивме во ова истражување ја потенцираат клучната улога на Министерството за култура. Ана Марија Цинеге-Панзова вели:

„Секако, и самата држава треба да вложува во промовирање на сопствената културна продукција, во афирмација на јазикот, литературата, културата во светот. Во случај на литература, тоа е помагање на издавањето на македонски книги во странски преводи и помагање во промоцијата на истите, обезбедување средства за патување на писатели, издавачи, развивање соработка меѓу институциите на државите и меѓу издавачите, соработка на книжевните настани на целната земја, поддржување на малцинската заедница (друштво) и помагање во нивните напори за издавање на печатени материјали, поддршка за организирање настани од страна на лектори, факултети, издавачи, театри, саеми, обезбедување средства за изработување на промотивни материјали. Најдобро да има определени средства за таа намена за кои може да се аплицира“ (Ана Марија Цинеге-Панзова: 2021).

5. ГОЛЕМАТА РЕФОРМА

Во моментот, МК подготвува реформски план што треба да го опфати Министерството и неколку органи во состав (Агенцијата за филм, Управата за заштита на културното наследство). Предлог-документот за реформата цитира неколку битни извештаи и дава податоци непознати досега за јавноста. Таков е Извештајот на ЕК за земјата за 2020 година, што во поглавјето 26, каде што припаѓа културата, оценува дека земјата е „делумно подготвена“ за пристапување во членство. Авторите на предлог-документот информираат и дека во декември 2020 година Советот на Европа подготвил онлајн пир ривју на културната политика, во која ги споменува креативните индустрии како клучен агент за економски и социјален развој. Во бројките што ретко кој ги знае во земјата се наведува дека културата вработува 3,1% (23.000), дека 60% од вработените имаат терцијарно ниво на образование, за разлика од општиот просек, кој е 25% (Еуростат: 2018), дека културните компании се 3,8% и дека обртот е 213 милиони евра, 1,2% од целата нефинансиска економија (Еуростат: 2015).

Функционалната анализа предлага грант-шемата на Министерството за култура да се даде на независно тело или агенција, со цел да се обезбеди повеќе автономија. Дигитализацијата и прибирањето и обработката на пода-

тоци треба да се подобрат со реформата. Се препорачува поддршката да се однесува и на промоцијата и дистрибуцијата особено на културни производи и услуги (при што книгите се први споменати). Се препорачува и зајакнување на придобивките од авторските права и подобра заштита на авторството и интелектуалната сопственост. Авторите на анализата многу убаво ги скицира и главните вредности и развојните можности на земјата:

„За земјата да ги поттикне меѓусебното разбирање и кохезијата, императив е создавањето политики да ја интегрира целта на културната различност и да овозможи различните култури да работат заедно, а не само да се толерираат. Националните влади имаат обврска да ја штитат различноста додека Силициумската долина (’Амазон’, ’Нетфликс’, ’Епл’, ’Фејсбук’, ’Гугл’), Тенцент во Кина и Холивуд се борат за доминација во нашите дневни соби. Треба да се поддржат оригинални и квалитетни локални приказни кои зборуваат за современиот човек, да се овозможи нивна промоција и споделување колку што е можно пошироко“ (Technical report: 2021).

Но, иако предлог-планот инсистира на потребата од развој на креативните и културните индустрии, иако зборува за потребата да се парира на глобалните концерни, за потребата од развој на локални наративи и идентитети, иако препорачува заштита на авторските и интелектуалните права, тој воопшто не ја споменува, поединечно, една од најразвиените културни индустрии во земјата, издаваштвото. Во студијата се нагласува ограниченоста на интелектуалниот пазар во земјата, па можеби и затоа авторите на анализата многу повеќе зборуваат за филмот,

за видеоигрите, за културното наследство и туризмот, а воопшто не за издаваштвото, надвор од споменувањето на книгите како културен производ. Сепак, или домашните експерти или секторот треба да ја искористи шансата што се нуди преку реформскиот процес и да понуди конкретна визија и конкретни мерки и активности за развој и на издаваштвото како една од најстарите културни индустрии. А во Македонија, и една од најразвиените. Без оглед на сите слабости на коишто укажавме за издавачкиот сектор во рамките на оваа анализа, сепак тој има најголемо претприемничко искуство и најразвиена практика и модели на бизнис-активности, дури и кога се засенети или кога се обременети во наоѓањето субвенции преку непрофитните грант-линии за поддршка од јавните фондови и фондациите.

5.1. Сектор за книга, неоснованата Агенција

По успешното воспоставување на Агенцијата за филм во Македонија и примерот на добра практика што ја покажа Словенечката агенција за книга – ЈАК, меѓу стручната јавност, политичката и административната фела, почна да се согледува потребата од формирање на слична Агенција за книга во рамките на Министерството за култура. Со оглед на посочениот реформски процес во Министерството за култура и предлозите за негова реорганизација, ќе укажеме на неколку аспекти за формирањето на Агенцијата, барем како беше замислена во Стратегијата за развој на културата 2018-2022. Предлог-документот на експертите, што го споменаваме, посочува создавање на поопшта агенција

или фонд за програмски дејности. Изворната идеја што е опишана, иако не е сосема разработена во детали во Стратегијата, предвидува фондовска и агенциска трансформација на речиси сите сегашни конкурси во рамките на т.н. Годишна програма, издавачката во Агенција за книга, визуелните уметности во визуелни и сл. Во таа смисла, сегашниот Сектор за книга при МК би се трансформирал во генеричка агенција, не морајќи дури ни да го менува името Сектор. Секторот може да се трансформира слично на Агенцијата за филм, а по урнекот на ЈАК, притоа имајќи ги предвид и недостатоците на двете агенции, пројавени во нивното досегашно функционирање, но и генералниот отпор на Министерството за финансии (по забелешка на Светската банка) да создава премногу органи, директни субјекти во финансискиот сообраќај на земјата. Битни се функциите што Секторот би ги имал и резултатите со кои ќе ја подобри сегашната ситуација. Овде зборуваме за организација и планирање на претставувањето и промоцијата на македонската литература во странство, гостувањето на саеми, соработката со сите еснафски здруженија и комори, преведувачи, издавачи, автори, поддршка за развој на капацитетите, но и контрола на квалитетот, грижа за транспарентно и отчетно работење врз база на претходно утврдени критериуми. Различните одделенија на Агенцијата ќе работат во синергија, стратешки, одржливо и континуирано во различните сегменти.

6. ВНАТРЕШНИОТ ЛАНЕЦ

6.1. Улогата на авторите

Во недостиг на друг (по)силен актант во преводните процеси, авторите ја презедоа и сè уште ја играат најсилната улога во (сопствената) промоција во странство. Тука би направил дистинкција во две категории.

Едната е кога авторите работат, пред сè, на себе и создавањето на своите дела во домашни услови. Тие се присутни во домашниот книжевен свет и согласно позитивните критики, наградите, присуството, градењето на квалитетни врски, полека се вклучуваат и во меѓународната циркулација, преку прифаќање покани за учество на фестивали, саеми, застапеност во антологии, а на крајот и превод на нивните дела.

Некои од авторите со посериозни меѓународни кариери, Блаже Миневски, Петар Андоновски, Румена Бужаровска и други со кои контактираваме во истражувањето, велат дека користат меѓународни агенти и дека токму тие се заслужните за дел од преводите, за добрите портфолија и архивата на промотивен материјал (прес-клипинзи, рецензии, написи, одгласи) што им ја водат агентите.

Другиот тип автори се такви што не се грижат многу да добијат објективно признание за својата вредност, често

имаат мислење за себеси дека се генијалци кои светот мора да ги запознае, па ја користат секоја можност, секој контакт за да остварат меѓународен пробив. Доаѓајќи како издржливи камили од изолирани оази, среде огромната џунгла на глобализираната книжевна индустрија, тие ги користат сите камчиња на личните познанства, смело застануваат на крокодилските крлушки на можните директори на фестивали, уважени уредници на едиции и саемски програми, раководители на фондови и шефови на агенции, стрпливо во долги преписки, конструираат дедаловски крилја со ретките преведувачи со надеж дека ако не превод на одделна книга, ќе добијат барем учество на фестивал или застапеност во антологија.

Се разбира, постои и трет мешан вид: автори кои, и покрај тоа што се квалитетни, со сите сили, како мачорот Том од цртаниот филм, гребат по мазниот сид на успехот, се наметнуваат на сите средби со уредници, преведувачи, агенти и други странски гости, се пријавуваат за учество на сите резиденции, одат на сите фестивали, аплицираат насекаде, без оглед на неподносливата врева што се прави притоа.

Секако се наметнува прашањето дали треба да ја препуштиме предводничката улога, претприемничката иницијатива на самите автори? Со сето разбирање за нивните исклучителни квалитети, за нивната интеркултурна љубопитност, за желбата да ги запознаат и да бидат препознаени и признати во другите средини. Сметам дека механизмот на критичкото преиспитување, на исполнување критериуми што ќе го задоволат јавниот интерес и приоритетите на јавните политики, на разните проверки и баланси, кога се во прашање јавни пари и јавни политики треба да бидат

приоритетни. Дури и кога се работи за автори со призната вредност. И додека бев министер, а и потоа, како влијателен во Владата, ми доаѓаа разни уметници со предлози, културната дипломатија, меѓународната промоција и ширењето на имиџот на нашата земја во странство да се базира на нивните дела и кариери. Без посредници, директно.

6.2. Улогата на преведувачите

Преведувачите, покрај авторите, се вториот најсилен актант во остварувањето на преводните врски. Грижејќи се за својата кариера, за своето реноме, за потребата да учествуваат во квалитетни преведувачки проекти, тие се постојани и поодржливи од авторите. Без разлика дали имаат формално образование, тие преведувачи се постојани, се јавуваат со најмалку еден преведувачки проект во годината. Одбираат издавачки куќи што се профилирани и реномирани во својата област и особено ги следат и ги одбираат најдобрите или најценетите автори во моментот. Тие ја играат улогата на уредниците и на книжевните агенти.

Анализата на преведувачките биографии покажува дека и во овој случај има повеќе категории.

Во огромен број случаи преведувачите се дел од столетната македонска дијаспора, по род, по емиграција или по брачни основи блиски, односно говорители и познавачи на македонскиот јазик. Нивната мотивација најдобро ја изразува изјавата на Пол Филев:

„Мојот изворен мотив е да ја споделам љубовта за македонската литература со говорителите на

англиски јазик, одржувањето на контактот со македонскиот јазик и култура за мене, како македонски Австралиец од втора генерација има големо значење“ (Филев: 2021).

Честопати се случува преведувачите да се професори по македонски јазик, лингвисти, односно слависти. Тие се признати и уважени во своите средини и играат огромна дисеминаторска улога на идни преведувачи и читатели. Веќе нивниот избор за превод претставува непишана препорака или рецензија за избраниот автор. Меѓу преведувачите во последните пет години ги има многу, иако фактите кажуваат дека ги има сè помалку, дека некои од нив заминуваат во пензија, а се случува да не оставаат наследници зад себе. Организиран пристап кон преводната комуникација треба секогаш приоритетно да гради односи со ваквиот тип на интеркултурни колоси. Тие треба редовно да се присутни и во ресурсната земја и да добиваат поддршка за проектите во нивните матични земји. Универзитетите, катедрите, академиите треба да им даваат редовни или почесни места, а државата и другите институции да им се оддолжуваат за нивниот придонес со признанија, награди и ордени.

Во неколку земји постојат преведувачи кои се исклучиво посветени на превод или редовно објавуваат најмалку еден превод годишно. Нивните библиографии се монотono полни со добри проекти. Таквите преведувачи, иако не се дел од академскиот свет, треба да ја добиваат истата грижа од ресурсната земја. Да бидат канети на фестивали, на резиденции, на работилници, на стручни усовршувања,

професионални, но и запознавачки престои и посети. Нивното скапоцено искуство треба обилно да се користи во сите категории на неформалното образование. Не смее да се дозволи тие да ја сменат професијата или преведувачката активност да ја редуцираат до неприепознатливост.

Посебна сорта се преведувачите, кои и самите се добри автори или се преведувачи со изострен поетички вкус. Миленко Пајиќ, Роман Кисјов и сл. внимателно ги одбираат авторите кои ги преведуваат. Освен преку класичниот превод, тие треба да се анимираат и со почести средби и престои во ресурсната земја и дружба со поетички блиските собраќа и посестрими. Друга потсорта се авторите кои се пронаоѓаат меѓусебно на фестивалите и резиденциите, остваруваат силен контакт, силно чувство на авторска блискост, па оттаму се раѓаат и нивните преведувачки проекти. Таков е случајот со престојот на Ахмед Буриќ на резиденцијата на „Готен“ во Скопје, силното авторско запознавање и другарство со Тихомир Јанчовски, нивното понатамошно пријателствување по резиденции и фестивали, од Љубљана до Сараево, и конечниот превод на поезијата на Јанчовски на босански јазик токму од Ахмед Буриќ.

Други преведувачи за мотив ја имаат фасцинацијата со земјата, со регионот, со луѓето и нивната култура. Таков е Вил Фирт, кој има една од најнеобичните биографии, преведувач кој живее во Берлин, а завршил германски, руски и српско-хрватски на Националниот универзитет на Австралија. Постдипломски студии слушал на јужнословенски студии на Универзитетот во Загреб, а руска филологија на московскиот Пушкинов институт. Преве-

дува од руски, српско-хрватски, македонски и германски на англиски, понекогаш и на германски, а работи како фриленсер-преведувач од 1991 година. Портфолиото на Фирт вклучува преводи од Димитар Башевски, Иван Додовски, Петре М. Андреевски, Луан Старова, Александар Прокопиев, Јордан Плевнеш и кратки раскази, од кои и на Румена Бужаровска.

Токму Фирт е добар пример за една категорија на фриленсери-преведувачи меѓу сериозните преведувачи. **Користејќи ја блискоста на јужнословенските, односно словенските јазици, тие стекнуваат познавања и компетенции за преведување од неколку јазици.** Секако, квалитетот на секој превод од таков преведувач треба да се евалуира индивидуално. Широкиот лингвистички опсег секако ги подобрува компетенциите, особено кај оние што целосно се посветени на преведувањето. Илузорно е да се очекува дека преведувачите ќе се откажат од другите јазици и дека ќе се посветат само на македонскиот, особено кога е во прашање преживување во генерално прекарните услови за работа. Претпоставуваме дека и уредниците сакаат да имаат соработници со повеќе компетенции, па од нив бараат разновидност, еднаш да им носат автори од едни, другпат од други јазични подрачја. Обврската да негуваат добри контакти со преведувачите и да ги насочуваат на поголем обем на работа во полето е сепак на организираните фактори од изворната земја. Уредниците, авторите, колегите-преведувачи, вработените од секторот книги кои треба да имаат и инфосесии и директни контакти со преведувачите и да се интересираат за континуитетот на нивната работа, секогаш укажувајќи им на можностите.

Освен споменатите, можат да се забележат и варијации во кои, претпоставувам прекарноста и потребата да се остане со ангажман, ги тера преведувачите на мали компромиси. Така, оние што преведуваат на јазици што се зборуваат во повеќе земји, како франкофонските и германофонските, се обидуваат да најдат издавачи час од Германија, час од Австрија, на пример. Уште поспецифично, некои од преведувачите од поранешна Југославија преведуваат еднаш на српски, другпат на црногорски, третпат на хрватски, од комплексот на јазици на поранешниот српско-хрватски јазик. Дилемата што се наметнува тука треба да се разреши со контрола на квалитетот и спецификата на преводот, а притисокот може да доаѓа од потребата на споменатите земји да инсистираат на колку што е можно поидиоматски израз, па дури и од компетитивноста, односно специјалноста на самите преведувачи. На пример, една преведувачка на босански инсистираше дека таа треба да биде ексклузивна преведувачка, зашто само таа го знае духот, битот на босанскиот јазик и босанската душа.

Друга ситуација е кога преведувачите се поврзуваат со влијателни автори, уредници, директори на фестивали, па прифаќаат да влезат во преведувачки проекти на дела што се релативно неквалитетни или недоволно познати дури ни во сопствената средина. Се разбира, зборуваме за компромис, а такви примери можеме да препознаеме, а не за ситуации во кои преведувачите со суптилен вкус избираат ретки автори и, иако тие не се доволно признати дури ни во сопствената средина, решаваат да ги пласираат во својата, имајќи чувство дека добро ќе одсвонуваат со тамошните книжевни струења.

Ситуацијата кога авторот се јавува како преведувач или копреведувач има повеќе мотиви. Главно се работи за ситуации кога авторот е одличен познавач на дадениот јазик, дури е и професор на катедра (како англистите Зоран Анчевски или Драги Михајловски) или, пак, кога авторот добро ги познава блиските јужнословенски јазици, а преку заедничкиот живот во Југославија имаат искуство и на билингвалност. Авторот Душко Родев двапати самиот се јавува како преведувач на своите дела на српски јазик. Ристо Лазаров исто учествува во преводите. Се среќаваме и со „инцестна“ ситуација кога партнер(к)ите се јавуваат како преведувачи или копреведувачи. Таквите случаи укажуваат на потребата и желбата на авторите да направат превод колку што е можно поверен на оригиналот. Да ја контролираат вредноста и изворноста на уметничкото дело во превод. Не сум сигурен дали тоа е најдобар мотив, имајќи го предвид духот на преведувањето и интеркултурната комуникација што се случува при преводот. Преводот не мора до крајност да го пренесува точниот бит на оригиналот. Има голема привлечност и во полудистанцата што ја има објективниот преведувач, како посредник меѓу два света, меѓу две култури, два јазици, секако и брилијантноста, но и апокрифот на неприспособноста на медијаторот во оригиналот.

Последната ситуација е кога за преведувач се јавува кој било. Роднина на авторот, роднина на уредникот, уредникот или неговиот помошник, некоја влијателна личност во издавачко-книжевниот систем и сл. Иако поради близината и познавањето на целокупниот процес, некогаш авторот, некогаш книжевната средина каде што

треба да се внесе преводот, ова не се најдобрите преводни ситуации. Затоа што се инцидентни, недоволно упатени, аматерски, колку и да им е поривот или општото искуство потопено со професионализам. Единствено прифатлива варијанта е кога тие се првиот чекор во некоја понатамошна преведувачка кариера и посветеност, а не појави што се јавуваат како расфрлени молскавици во суво летно попладне.

Како преведувачите работат на своите проекти? Пол Филев вели:

„Сè уште не сум ја имал таа среќа мене да ми пристапи издавач! Обично, откако ќе утврдам дека авторските права за книгата да се преведе на англиски се слободни, правам превод-извадок и почнувам да барам издавач. Но, ми се случувало за помали книги (20.000 зборови) да ги преведам и целосно пред да побарам издавач. При потрагата на издавач, внимавам мојот предлог да се вклопува во нивната издавачка програма. Извадокот го праќам на многу адреси. Помалите издавачи се обично понаклонети кон 'малите' јазици и книжевности и кон нови или непознати автори. Претходни лични контакти или познанства со одредени издавачи можат да помогнат, но постои и опасност издавачот да престане да им обрнува внимание на големиот број предлози“ (Филев: 2021).

Сличен пристап има и преведувачката на италијански Марианџела Бјанкофјоре:

„Ретко прифаќам непозната книга или книга од автор непознат за мене, што ќе ми ја понуди некој издавач. Јас сум таа што избира книга или автор и му ги предлага на издавачот, преку превод на извадок. Во моментот соработувам со само една издавачка куќа, по лошите искуства од претходно со една издавачка куќа за која ништо не знаев. Од непознат издавач сега прифаќам работа само ако контактот дојде преку личност во која имам доверба“ (Бјанкофјоре: 2021).

Иако работат сложена интелектуална работа, со многу потрошено време и дополнителни проверки и истражувања, преведувачите го нагласуваат проблемот со тарифата и хонорарите за превод. Тие велат дека хонорарите се ниски, а честопати дури и морале да се откажат од преводите, зашто поддршката од Министерството била под достоинствениот минимум. Вил Фирт вели дека нему единствениот извор на приход му е преведувањето и затоа без соодветна тарифа, просто не може да преживее. Тој вели дека некогаш токму членството во еснафски здруженија му помогнало да се „спаси“, посочувајќи дека тие имаат разни комуникациски канали и механизми на поддршка.

Според преведувачката на унгарски Ана Марија Цинеге-Панзова, „најголем напредок во преводите, во можности на работа како книжевен преведувач значеше Европската книжевна награда и системот на финансирање преводи на ЕАЦЕА, со нив можностите за преведувачите значајно се подобрани, иако, како што се гледа, многу се зависи од отвореноста и ангажираноста, посветеноста на издавачите за издавање дела од мали литератури, нивно промови-

рање на соодветен начин итн. Меѓутоа, вообичаените преведувачки хонорари (за книжевни преведувачи) сè уште се многу ниски, па најчесто таа работа останува како дополнување на доходи, а преведувачот не може целосно да се посвети на својата работа, бидејќи мора да најде преживувачка на друго место. Книжевните преводи во Унгарија, за жал, се плаќаат многу слабо, не се вреднува доволно работата на книжевните преведувачи, времето и трудот што треба да се вложува во добар превод, а кога се преведува од мал јазик, наместо да се цени специфичното знаење, издавачите очекуваат човек да преведува речиси бесплатно, од ентузијазам и да се радува дека воопшто има“ (Цинеге-Панзова: 2021).

Честопати, преведувачите се согласуваат и да отстапат дел од својот хонорар за покривање на некои други трошоци, за да можат издавачите воопшто да се одоброволат да го прифатат целокупниот проект. Пол Филев наведува вистински кошмари во наплатата за својот чесно одработен труд: им праќал многу писма за потсетување, повторно и повторно преговарал за исплатата, а често потпишувал и договори со варијабила, која му ја намалувала тарифата доколку издавачот не обезбеди грант за преводот. Иако му се случувало да не ја добие договорената сума и покрај обезбедениот грант. Или, пак, му бил понуден хонорар што требало да го стекне во вид на тантиеми од бројот на продадени книги, а не добивал пресек од продажбата, ниту уплати. Сепак, Филев гледа позитивни промени во последните години: токму наградите за превод и меѓународните награди како „Букер“ го зголемија интересот за преведени книги, при што блогерите и разните објави на

„Твитер“ и другите социјални медиуми успеваат да обрнат внимание на одредени автори и авторски писма. Сепак, според Филев, потребен е голем напор македонската книжевност да го привлече таквото внимание.

Намита Субиото вели дека во Словенија, Друштво на словенечки книжевни преведувачи организира годишни стручни преведувачки конференции, понекогаш и работилници (но, не за сите јазици), во соработка со Јавната агенција за книга се доделуваат преведувачки стипендии, постојат и преведувачки резиденции и семинари за странски преведувачи на словенечка литература.

6.2.2. Семинарој за македонски јазик, литература и култура

Во рамките на најстариот и најголемиот државен универзитет „Свети Кирил и Методиј“ во далечната 1967 година е основан Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура со неколку битни надлежности. Имено, тој се грижи за одржувањето и работата на лекторатите по македонски јазик низ светот, организирање на научни конференции и летни и зимски школи за изучување на македонскиот јазик. Низ долгогодишното постоење низ неговите програми поминале преку 4.000 учесници, од кои и многу преведувачи. Летната школа на семинарот е можност и лекторите по македонски јазик и нивните студенти, како и поканетите преведувачи да ги унапредат познавањата на јазикот на научна основа, со практична работа, но и да го практикуваат јазикот,

запознавајќи се со земјата во една од најпрепознатливите културни локации на земјата, Охрид.

И во денешно време Семинарот е препознаен како клучен фактор што може да ја одигра улогата на унапредување на позицијата и зголемувањето на македонските лекторати во странство и во регрутирањето, обуката и усовршувањето на преведувачи и познавачи на македонскиот јазик.

Советот за македонски јазик, формиран при Владата во 2017 година, донесе програма на работа во која се планира Семинарот да ја зголеми својата програма и своите активности за подобро да одговори на својата мисија. Работата и во овој случај се усложнува затоа што се работи за меѓуресорско тело во кое неколку образовни институции и двете министерства треба да ја усогласат својата работа и каналите на обезбедување ресурси и соработка.

Намита Субиото, која е чест учесник на семинарот, дава и пример како да се подобри работата со преведувачите.

„Да се формираат агенции, институции што системски би се грижеле за:

- промоција на македонската литература во странство;
- собирање и посредување информации за квалитетни дела;
- грижа за преведувачите, на пример да се организира годишен семинар за преведувачи од македонски јазик на странски јазици. За ваков семинар да се избераат по неколку (3-4) дела и од нив да се подготват извадоци за тестни

преводи над кои и работеле семинаристите. На семинарот да гостуваат и авторите на избраните дела, експерти по македонска книжевност и претставници на институции кои се грижат за финансиска поддршка и за промоција на македонската литература во странство. Ако нема такви институции – да се формираат. На тој начин би се создале тестни преводи, а преведувачите би можеле да ги понудат на издавачи, а би биле информирани и за можности на финансиска поддршка од матичната држава:

- финансиската поддршка: поддршката од матичната држава е многу битна. Треба да се зема предвид и висината на финансиска поддршка за преводите, хонорарите да бидат споредливи со хонорарите во земјите во кои се пласираат преводите;
- да се стимулира и пишување рецензии, критики;
- да се организираат настапи на преведените автори во странство (не според квантитет, туку според квалитет)...“ (Субиото: 2021)

6.2.3. Лекторатиите по македонски јазик во странство

Меѓународниот семинар испраќа лектори по македонски јазик во осум универзитетски центри: два во Полска, потоа во Романија, Русија, Турција, Хрватска, Франција и Унгарија. Македонскиот јазик се изучува и на неколку други универзитети, во рамките на славистичките кате-

дри, меѓу нив и во Велика Британија, Словачка, Чешка, Словенија, Србија, а во САД и Канада и преку влијателни професори, за жал, во пензија.

Лекторите и македонистите се клучни подвижници на обезбедувањето преведувачи, но и читатели, па со тоа и дисеминатори на македонскиот јазик и литература во светот. Анализата на преведувачите покажува дека со тоа се занимаваат или самите професори или нивни студенти и блиски соработници. И тие секогаш имаат врвни проекти, добро избрани дела, за добри издавачи. Секако, помагаат и во промотивните активности и поголемата рецепција, особено меѓу критичарите и книжевните кругови.

За жал, состојбата со лекторатите во последните години е влошена. Заради недостиг на средства, недостиг на студенти или промена на работното место, неколку лекторати се затворија, пред да се стигне до бројката од осум. Иако во споменатата Програма на Советот е предвидена зголемена поддршка за лекторатите, дури и амбиција за отворање нови, брзи резултати нема. Потребен е голем, координиран и постојан напор за обезбедување услови за формирање на овие дисеминациски оази во странски услови.

Во прашалникот, лекторот по македонски јазик во Унгарија, Златко Панзов, пак, изразува скепса, во однос на улогата на лекторатите. Тој вели дека лекторатите обично од матичните универзитети се сметаат за курсеви и тие први се укинуваат во услови на финансиска криза или недостиг на студенти, реорганизација и сл. Наместо нив, како фрагилни, тој смета дека државите треба да инсистираат на отворање катедри за изучување на јазикот и неговата литература.

6.3. Улогата на уредниците

Во нормални услови на поврзаност и интерес уредниците во издавачките куќи би требало да играат клучна улога во познавањето на одредена литература, на нејзините текови, па со тоа и би биле врвни арбитри на бисерите што би наишле на добар прием во одредена книжевност. За жал, како што веќе увидовме, интересот за мала литература како македонската речиси и да не постои, таа се третира како егзотична и затоа инцидентни се проектите што протуркале еден, два или неколку преводи. Во недостиг на типичен издавачки интерес, преводни проекти организираат уредници на фестивали, уредници на списанија, уредници на програми во класичните медиуми, кои или самите имаат издавачки куќи или работат и за издавачи. Тоа е добра појава, затоа што уредниците воедно ги пишуваат и рецензиите или наоѓаат свои блиски соработници за рецензенти, некогаш и самите се преведувачи на делата, а ја организираат и промоцијата, преку учество на преведените автори на фестивалите, при што како дополнителна програма се организираат и специјални книжевни вечери со авторите и преведувачите.

Анализирајќи ги сложените проекти на мрежата „Традуки“, разните гостувања, конференции и дебати, но особено при организирањето на промотивна програма за Саемот на книгата во Лајпциг, но и во Франкфурт, Виена и низ регионот, може да се увиди дека програмата ги вклучува разните уредници, критичари, рецензенти, новинарски пера и други компетентни познавачи на регионот, ги меша заедно со преведувачите, издавачите и

авторите во суштински врски и запознавања. Преводот на Влада Урошевиќ на германски јазик беше плод токму на таков тип програма.

Друг пример, кој иако не е од европските земји, заслужува внимание. Тоа е оној на издавачката куќа од САД, „Далки аркив прес“, која во период од неколку години објави преводи на неколку надежни автори и една антологија. Изворниот предлог проект на „Далки“ беше упатен до Министерството за култура во 2017 година и нудеше неколку варијанти на соработка. Но, обременето со наследени долгови од други големи проекти во издавачката програма (долгот во севкупната издавачка програма беше колку 1,5 годишни буџети во ставката издаваштво на Министерството), институцијата не се осмели да го прифати во целината во којашто беше предложен.

„Далки аркив прес“

2020	<i>3 минути и 57 секунди</i> , Бранко Прља
2020	<i>Неверсџиво</i> , Дејан Трајкоски
2019	<i>Мојот маж</i> , Румена Бужаровска
2019	<i>Современа македонска ѝроза</i>
2019	<i>Аџенција за случки</i> , Оливера Корвезироска во Најдобра европска проза
2018	<i>Алма Малер</i> , Сашо Димоски

6.4. Книжевни агенти: реалност или фикција

Како што веќе споменавме, дел од македонските автори, оние со повеќе преводи на странски јазици, како што самите ни изјавија, користат книжевни агенти и не само

што се задоволни од нивната работа туку и самите агенти водат архива на нивните успеси, награди, рецензии, гостувања, кои подоцна ги употребуваат во агенциската работа. Такви портфолија и аналитички податоци не собира ниту една македонска институција, еснафско здружение или институт. Никој освен самите автори.

Во земјата нема ниту еден професионален агент. Не постои ниту едно вработување со тој профил. Главно, агенциска работа вршат сите учесници во преводниот систем. Секако дека македонската литература е премногу мала, што можеби нема да може да издржи ниту еден агент професионално. Во изминатиот период имаше проектни обиди за создавање на такви агенти на регионално ниво, во кои еден агент би се грижел за повеќе литератури. Но, според авторите на студијата треба да се создаде и национален проект за создавање на професионален агент, без разлика дали како плод на еснафско здружение или на издавачка куќа, на job shadowing или можеби на стартап, поддршка за млади и иновативни бизниси, користејќи ги програмите на поддршка не на Министерството за култура, туку на Министерството за економија или Фондот за иновации и технолошки развој. Фактот што дел од македонските автори веќе ги користат услугите на странските агенти и што некои уредниците на некои од издавачките куќи реално ја вршат таа функција за своите автори е доволен показател дека таков проект би можел да биде успешен.

7. ФЕСТИВАЛИ, МАНИФЕСТАЦИИ, РЕЗИДЕНЦИИ, ПРОЕКТНИ АКТИВНОСТИ

Во недостиг на класичен книжевен агент многу други агенси во книжевниот живот се обидуваат да надоместат или да го поттикнат развојот на издавачката индустрија. Пример на добра практика е меѓународниот книжевен фестивал, кој постои од 2013 година, „Про-за Балкан“. Една од главните програми е т.н. „Скопје fellowship“ програма.

„Скопје fellowship“ програма

„Скопје fellowship“ програмата е посветена на странските издавачи, директори и програмски менаџери на фестивали, литературни агенти и скаути. Фестивалот меѓу првите во регионот воспостави програма посветена на овој профил на гости и продолжува со несмален интензитет. Целта на фелоушип-програмата е важните имиња од познатите фестивали и од светот на издаваштвото да ги запознаеме со нашата книжевна сцена, од што, се надеваме, ќе произлезат нови преводи, гостување на писатели во странство, промоција на литературата, вмрежување на писателите и културните работници од сферата на издаваштвото и книжевноста со колегите од Европа и светот...

Литературни агенти – Скопје фелоушип програма:

Ен Луис Фишер – Велика Британија, 2014 (имињата на издавачите за коишто работи се многу, ги има на интернет-страницата)

Силвија Брунели – литературна агенција „Набу“ (Италија), 2015

Нермин Молаоглу – литературна агенција „Калем“ (Турција), 2015

Кристине Листау – литературна агенција „Антас Биндерман Лиштау“ (Германија), 2016

Ненад Шапоња, „Агора“ (Србија) (тој е издавач, но и агент), 2017

Назлицан Кабаташ – литературна агенција „Калем“ (Турција), 2018

Пјер Астие – литературна агенција „Астие-Пеше“ (Франција), 2019

Иако менаџерите на фестивалот не би сакале да тврдат дека дел од преводите настанале на фестивалот, сепак укажуваат дека сопствениците на издавачки куќи објавиле дел од авторите со кои се сретнале, додека агентите ги застапувале на подрачјата што ги покривале во својата професионална работа.

7.1. Резиденции

Во 2013 година, „Градуки“ отвори и пионерска резиденцијална програма со партнери од целиот регион. И оваа програма се одвива во повеќе правци меѓу земјите од

југоисточна Европа и германофонските земји (Германија, Австрија и Швајцарија). Досега, 230 автори и преведувачи биле дел од резиденцијалната програма. Тие се селектираат преку годишен повик, а поради кризата со Ковид-19, во 2020 година многу од нив беа откажани или се одвиваа во редуцирани онлајн-формати.

Но, во 2021 година тие се одржаа надвор од брановите на корона-вирусот. Во Република Северна Македонија, издавачката куќа „Готен“ е партнер на мрежата „Традуки“ и како што стои во нивниот повик „програмата има за цел да им овозможи на авторите од регионот подобро да се запознаат со книжевната, интелектуалната и културната сцена во Скопје и во Македонија и да остварат продлабочени и трајни контакти, кои во перспектива ќе ги направат пријатели и амбасадори на македонската книжевност и култура во регионот и во светот“. Меѓународно жири ги разгледува пристигнатите апликации и одбира автори или преведувачи. Авторите во Скопје престојуваат во период од еден месец, во чиешто рамки ќе работат на своите дела или преводи, посетуваат културни настани, организации и институции, а преку јавен настан се претставени и на скопската сцена. За да се оствари поголем ефект од нивниот престој се организира нивно претставување и во еден од другите културни центри во земјата, а во одредени случаи и во блиските престолнини од регионот.

Издавачката куќа „Готен“ користеше билатерални соработки, па успеваше оваа резиденцијална програма, како форма на продлабочена меѓународна соработка, да ја прошири и на автори од другите културни средини во Европа, како и од земјите на Медитеранот. Најуспешно

беше гостувањето на малтешкиот автор и преведувач Имануел Мифсуд, кој преведе неколку македонски поети на малтешки за антологии и списанија.

7.2. Струшки вечери на поезијата и платформата „Версополис“

За улогата на меѓународниот книжевен фестивал Струшки вечери на поезијата веќе пишувавме во воведниот дел од студијата. По 1991 година, иако манифестацијата го немаше југословенскиот габарит, ниту меѓународното значење од аспект на Студената војна, таа одигра улога на промотор на новата независна држава. Нејзиното значење се одразуваше не само во покровителството на претседателот на државата туку и во фактот што таа се издигна на ранг на Национална институција, заедно со музеи, галерии, културни центри, конзерваторски заводи и др.

Во последните неколку години, СВП станаа партнер на европскиот проект „Версополис“. Со тоа отворија нова можност за афирмација на македонските поети во Европа. Во мотото на проектот пишува:

„Версополис“ е европска поетска платформа што создава нови можности за новите европски поети и е поддржана од програмата за креативна Европа на Европската комисија. Одлични млади поети пишуваат песни на секој јазик, но честопати се непознати надвор од границите на јазикот во кој го пишуваат. Целта на „Версополис“ е да го смени тоа, создавајќи уникатна платформа ширум Европа која им дава можност на новите европски поети да станат меѓународни поетски ѕвезди.

Во својата прва година, „Версополис“ промовираше 55 автори и нивната поезија обединети под мотото „каде живее поезијата“, заедно со 11 фестивали. „Версополис“ е европски поетски проект на реномирани книжевни фестивали, изложување, поврзување и приближување на најдобрата поезија до публиката и преку соработка и заемно збогатување додадена вредност и одржлива визија за првичната европска идеја. Избраните автори ќе добијат внимание преку изведби и преводи на своите дела на дигитална платформа. Проектот вклучува реномирани европски книжевни фестивали со очигледен афинитет кон поезијата. Авторите кружат помеѓу фестивалите, презентирајќи се пред љубителите на поезијата и професионалците. Поврзување на функциите на повеќе начини: помеѓу фестивалите, авторите, авторите и јавноста, и помеѓу авторите и издавачите и уредниците. Проектот произлегува од желбата да се обрати колку што е можно пошироко на европската публика, привлекувајќи го на високоиндивидуализиран јазик на поезијата и специфичните национални карактеристики и заднини на гостите автори. ПР-стратегии што користат современи и оригинални пристапи во комуникацијата сакаат да го донесат јазикот на поезијата, што толку често останува забарикадирана во кулите од слонска коска од академијата, поблиску до пошироката јавност. Интерактивната платформа ќе игра важна улога во ова со вклучување на постојната и новата публика.

8. ПАЗАР, ПРОМОЦИЈА, МАРКЕТИНГ

Авторите со кои разговаравме ни дадоа најдобар увид во рецепцијата на нивните дела на странските пазари. Тиражите во кои нивните книги се печатат зависат од големината на земјите, но главно потврдуваат дека се работи за тираж од 1.000 до 1.500 примероци. **Во неколку земји дел од преводите доживеале по неколку изданија.** Тие се согласни дека „рецепцијата зависи од тоа колку издавачот ги промовира делата. Доколку издавачот организира читања, гостувања или друг вид на промоции, делото има рецепција – доколку не, останува само објавено и оставено на полица“, како што кажа Румена Бужаровска. Според неа, и блискоста на културите игра улога. Писателот Блаже Миневски, чијшто роман *Нишан* беше преведен во неколку земји, има поинакво искуство од тоа на Бужаровска.

„Во Полска, Италија и Ерменија, особено во Полска, каде што излегоа голем број рецензии за преводот на *Нишан*, а романот беше кандидиран и за престижната награда 'Ангелус'. Во Ерменија неколку месеци преводот на истиот роман беше на врвот на бестселер-листите за најчитани романи, а во Италија веќе е во печат второ издание“, вели Миневски.

Лидија Димковска, добитникот на Европската награда за литература, но и на неколку други награди и признанија, е

задоволна од своите издавачи. Преведена на 15-тина јазичи, таа била канета на промотивни турнеи, настапи, учество на фестивали во речиси сите земји во кои нејзината книга била преведена. Најзадоволна е од издавачот во САД.

„Преводот на англиски имаше повеќе рецензии во САД, можеби и благодарение на тоа што од страна на издавачот бев поканета на книжевна турнеја низ десет американски града, во тамошните книжарници и на фестивали, а промоциите ги модерираа сериозни познавачи на европската книжевност. Исто така, пред да се објави книгата, преводот беше веќе испратен од страна на издавачот во повеќе американски медиуми, па некои од критиките излегоа веднаш по објавувањето на книгата“, вели Димковска.

Во земјите каде што има македонска дијаспора се случува интерес за македонската книжевност да се појавува и на други медиуми, како печат, телевизија и радио.

Пол Филев вели дека австралиското радио Си-би-си повремено дава прегледи на дела од македонски автори кои живеат во Австралија или во Македонија, но дека целна група на емисиите е македонската дијаспора, а не генералната публика во Австралија. Слично се случува и со неколкуте весници на македонски јазик, кои се објавуваат во таа земја. Тој ги наведува „Асимптота“ (Asymptote) и „Зборови без граници“ (Words Without Borders), како онлајн-магазини што објавиле прилози за македонски автори и дела.

Авторите на преведените книги велат дека им се случува за своите дела да добиваат многу повеќе рецензии во странство, отколку дома. Секако, тоа укажува на поголемата развиеност на книжевната сцена и издавачката

индустрија што инсистира на објавување рецензии. Односно, на замреноста на рецензентскиот систем во Македонија.

И самите преведувачи го нагласуваат проблемот со недоволната промоција на преведените книги. Според Цинеге-Панзова:

За постојните преводи од македонски јазик има позитивни реакции, дури рецензии од постручен вид кои ги препознаваа вредностите на оригиналните дела, а и за преводите имаше позитивни зборови, проблемот е дека тие книги сепак не стигнуваат до поширок круг на публика. Треба поголеми напори да се вложат околу промоцијата на книгите, што помалите издавачи, за жал, тешко можат да си ја дозволат, а и поголемите нерадо трошат на маркетинг на некоја непозната книга од мал јазик. Мислам дека би било корисно кога авторите би гостувале на големи унгарски книжевни настани, така најефикасно би дошле до пошироката публика.

Таа укажува на проблемот со списанијата:

Постоеја списанија што се занимаваа со промовирање на странска литература во Унгарија, но останаа малку од нив, дури списанија со голема традиција престанаа да излегуваат во недостиг на финансиски средства за стручниот кадар што работеше во нив.

Ако го анализираме изминатиот неколкугодишен период можеме слободно да констатираме дека Румена Бужаровска

е апсолутната извозна книжевна ѕвезда. По блескавиот успех на Гоце Смилевски, на почетокот на претходната декада, по забележливата кариера на Лидија Димковска, и како прозаист и како поет, неколку години подоцна, Румена Бужаровска го тресе регионот на поранешна Југославија во последните две-три години, и по германскиот превод за реномираната „Зуркамп“, успешно се пробива и на германскиот простор.

Нејзината збирка раскази *Мојот маж*, карактеризирана како феминистичка литература, како хиперреализам и силна критика на патријархалните начини на живот, преку обични ликови од секојдневниот живот, беше преведена во речиси сите земји од поранешната Југославија. Бужаровска гостуваше на многу фестивали, доби критики од главните критичари и интелектуални ликови, даде неколку значајни интервјуа, во кои ги дообјаснуваше своите интелектуални ставови и ги коментираше настаните во нејзината родна земја и во поширокиот регион.

Сепак, иако имаа максимален респект за нејзината интелектуална фигура, критичарите беа балансирани во оценката на незиното дело.

Саша Ќириќ ќе напише:

„Амбициозниот пристап не носи уедначен квалитет на книгата во целост. Патологијата на секојдневието уште еднаш е раскринкана, но скалилото на очекување за потврден талент е високо подигнато. Румена Бужаровска како авторка на камерна интима и семејни тајни може да размисли како да го прошири подрачјето на борбата. Книгата *Мојот маж* може да биде делумно успешна станица на тој пат“.

Александра Аксентијевиќ ќе најде друга „неконзистентност“:

„Јазикот на прозата на Бужаровска е лишен од преголема стилизација и високопарност, и тоа придонесува до квалитетот на напишаното, како и на комуникативноста на делото. Но, иако формално и стилски е кохерентна и вешто склопена, *Мојој маж*, за жал, и покрај тематскиот потенцијал и желбата да проговори за искуствата на жените, е уште една во низата збирки напишани во (доминантно машката) традиција на американската кратка проза“.

Одгласите во јавноста ги следеа и нејзините активистички кампањи и иновативни фестивалски настапи (одгласот „Me too“ во Македонија, фестивалот „ПичПрич“). Врв на успехот беше поставката на претстави инспирирани од нејзините раскази на дури три сцени. Во Скопје, Нела Витошевиќ режираше во Драмскиот театар, Ивана Ѓилас ја постави во Словенско народно гледалишче, а во Белград на престижната сцена на Југословенско драмско позориште ја постави Јована Томиќ.

„Зуркамп“ на својата интернет-страница дава исечоци од дури десет рецензии за книгата на Бужаровска, објавени во сите позначајни германски весници и онлајн-портали.

„Бужаровска лаконски прикажува на колку различни начини смеат да потфрлат жените. Не како светици или курви, како фатални жени или зловни свекрви, туку како комплексни, повредени луѓе.“

Сузане Романовски, „Цајт онлајн“

„Славој Жижек би бил воодушевен (од приказните). Истото важи за сите оние што не се плашат да се соочат со злото, цинизмот, вулгарноста, односно со реалноста на многу брачни животи.“

Марлен Хобрак, „Велт“

„Безболно, суво и радикално... Гневот станува видлив. Болка, злоба и очај.“

Улрике Хуї-Сийиве, „НЦЦ Белви“

„Раскажуваат безмилосно, овие жени, и гневно, но без омраза. Експлозиите се тие што го имаат призивот: Нема да дозволиме да блефираат со нас. Нема да нè лажат веќе. Ниту, пак, ќе нè импресионираат... Прекрасни приказни.“

Елке Хајгенрајх, „Шпигел онлајн“

„Румена Бужаровска е мајстор на гротескната камерна игра и на брзиот дијалог.“

Урсула Мери, „Дојчландфунк култур“

„Бужаровска во својата нова збирка раскази *Мојој маж* ги сецира варијантите на патријархатот и притоа не ги поштедува ниту жените.“

Андреа Хајни, „Штандард“

„Румена Бужаровска во својата збирка раскази *Мојој маж* стрела и од овие истрели не се виткаат

само тешко погодените патријархални мисловни модели туку и читателот. Од смеење или зашто смеењето му застанало во грлото.“

ОРФ

„Бужаровска поседува талент за набљудување, на кој не може да му се спротивстави ни една животна лага. Нејзиниот остар поглед ја погодува просечноста на суетните мажи, најчесто од перспектива на малку попаметните жени. Притоа, никој не добива морална превласт.“

Доминика Мајнгл, „Фалтер“ (11/21)

„Авторката од Северна Македонија тука го покажува својот раскажувачки талент и го поврзува со описот на ситуацијата на жените во југоисточна Европа... поучна, смешна и истовремено забавна.“

Ханс М. Зиџбауер, „Литл куир ривју“

Во моментот додека ги правиме завршните интервенции во оваа студија, во Германија, закажани се две промоции на книгата на Бужаровска, во средината на септември.

9. АНАЛИЗА НА ПРЕВОДИТЕ ПО ЈАЗИЦИ И ЗЕМЈИ

Иако библиографијата на македонски дела преведени на странски јазици не е обемна, таа доволно речовито зборува за состојбата во која се наоѓа целиот систем на преводна комуникација. Во еден или во неколку примери, особено распространети во низа од неколку години се доволно податоци за да се утврдат тенденции, состојби и за да се извлечат развојни заклучоци, односно појави што треба да се избегнуваат. Библиографијата ја направивме по земји и јазици, па во таа насока и ги интерпретираме фактите. Секако, не само во ова поглавје туку и низ целата студија ги влечевме тезите и аргументите за нашата анализа. Таа покажува дека најблиските јазици и култури, како српската и бугарската, се најзаинтересирани за превод на македонска литература, за што сигурно служи и блискоста со механизмите за поддршка преку Министерството за култура и „Традуки“. Потоа интерес покажуваат преостанатите земји во регионот: Хрватска, Словенија, Црна Гора, Босна и Херцеговина. Голем е интересот во Полска, која е здрава славистичка средина, но и потентен книжевен пазар. Во неколку земји, како Унгарија, Словачка, Романија, Франција, има мал, иако постојан интерес, пред сè преку преведувачките фигури, расте интересот во Италија, нема никаков интерес во Британија, инцидентен е интересот

во Шпанија, и покрај моќниот механизам на „Традуки“, незадоволна е застапеноста во германофонските земји, а присуството на големата дијаспора во САД, Австралија, но и Скандинавија, не е поттик за развој на преводна комуникација.

9.1. Бугарија

Кривата на преводна литература во Бугарија покажува многу интересни резултати, нагорна линија со седум преводи во 2015 година, пик во 2017 година со 14, односно 2018 г. со 13 дела и пад во 2019 и 2020 година, на по само две, односно три дела. Не би рекол дека интересот на издавачите, односно доделените грантови од фондовите го следат политичкиот процес на затоплување и на заладување на односите меѓу двете земји, кои го обележаа регионот политички. Веројатно се работи за други интерни циклуси и механизми на понуда и побарувачка. Во секој случај, огромниот број преводи на бугарски, веднаш со Србија, ги побива стереотипите дека македонската култура е незаинтересирана за бугарската, а топлосрдечна кон српската, додека интересот на бугарските издавачи ги побива основите за постоењето на јазичниот спор меѓу двете земји, кој ги отежнува односите и соработката. Очигледно не во книжевноста. Иако релативно големиот дел преведени дела содржи автори од сите генерации и жанрови, издавачки куќи од повеќе бугарски градови, разни преведувачи, постојат и константи, кои укажуваат на тенденции и кои можат да послужат за понатамошно продлабочување, но и стратешко зајакнување, односно

претворање на интересот во одржлива соработка. Маријан Петров и Тања Никифорова Попова се најчестите преведувачи од македонски, но активни се и Асенка Алтенова и Божидар Стефанов Манов. Роман Здравков Кисјов е посветен препејувач на нему поетички блиските (езотерични) македонски поети како Анте Поповски, Фима Клетникова и Славе Ѓорѓо Димовски, а преведувачка активност пројавува и поранешниот директор на Бугарскиот културен центар во Скопје, Димитар Христов, и Елка Димитрова, чијшто поетски фестивал „Орфеј“ почнува интензивна соработка и со македонски книжевници. Од издавачките куќи, најпостојана преводна едиција имаат софиските „Персеј“ и Светлана Јанчева – „Изида“, но значително и „Колибри“, „Ерго“, „Мултипринт“, како и плевенската „Нима“, пловдивскиот „Лик“.

Како дел од помошта во одржувањето на книжевните врски, но и промоцијата, во овој контекст треба да го споменеме и постоењето на Македонскиот културен центар во Софија, кој има редовна годишна програма од дваесетина настани, при што т.н. Македонска книжевна визита е традиционална манифестација зад која стои книгоиздателството „Макавеј“, односно авторот и преведувач Бранко Цветковски. Во 2018 година, токму традиционалната награда на манифестацијата, „Македонски книжевен Дедал“ на бугарски автор-преведувач, кој значајно придонел за афирмацијата на македонската литература во Бугарија и за унапредување на соработката меѓу писателите од двете земји, му беше доделено на писателот, книжевен иследувач и издавач Пламен Тотев, кој во својот опус има десетина книжевни и публицистички

дела, а како сопственик на книгоиздателствата „Персеј“ и „Изида“ објавил и афирмирал дела од дваесетина македонски писатели на бугарски јазик.

Но, честопати, искуствата можат да бидат дијаметрално спротивни. За потребите на истражувањето контактиравме тројца автори од младата генерација, актуелни со своето творештво и во процес на поинтензивно преведување во странство. Едниот автор имаше многу добро искуство со својот издавач во Бугарија и укажа на добрата промоција што ја имал како клуч за приемот на книгата во таа земја, а другиот го тврдеше спротивното, дека издавачот бил сосема незаинтересиран за промоција и целиот превод поминал млако.

Иван Шопов, пак, и педантно нагласи дека по објавата на бугарски јазик на неговата книга *Азбука и залуџани зайиски* (Ерго, 2020), избор од сто кратки прози, таа беше претставена на неколку интернет-страници, извадоци од неа беа објавени во хумористично-сатиричниот весник „Стршел“ и на интернет страницата „LiterNET“. Во „Литературен вестник“ беше објавена рецензија за изданието од Владислав Христов, кој ја претстави книгата и во една телевизиска емисија. Освен тоа, со директно вклучување ја претставив книгата на Радио Пловдив, во емисијата „Алтер его“, која ја води бугарскиот новинар, писател, поет и сатиричар Петар Краевски. Гостувањето во Софија за промоцијата, поради пандемијата на корона-вирусот и затворените граници, била откажана.

9.2. Србија

Кривата на преводи во последните пет години е најголема во оваа земја, во однос на сите други: од 11 до 21 превод. Повторно, преведувани се разни автори, од сите генерации и жанрови, за разни издавачи (преднички „Арка прес“ од Смедерево, потоа „Бука“ и „Треќи трг“, „Агора“, присутни се „Архипелаг“, „Градац“, „Лагуна“). Спектарот на преведувачи е исто така широк: од билингвални академски и авторски фигури, како Ирена Шентевска, Катерина Тоциноски, Душко Новаковиќ, Ристо Василевски, до посветени преведувачи како Миленко и Урош Пајиќ, Зоран Пеневски, Ненад Трајковиќ, Милена Илиќ за поезија.

9.3. Словенија

Кривата на преводите на словенечки покажува осцилација од три до шест книги во последните пет години. Најстабилна е преводната активност на Соња Должан и на Алеш Мустар со издавачката куќа „Цанкарјева зложба“, како и на македонистката Намита Субиото, главно со „Белетрина“.

Намита Субиото, како професорка по македонски јазик, информира дека од 1947/8 до осумдесеттите години на 20 век (во СФРЈ) македонската книжевност е претставена во рамките на југословенска, при што редовно се објавуваат преводи, а македонски автори гостуваат на најбитните литературни фестивали. Од околу 1985 до 2000 година се преведува малку, а од 2000 година македонската литература, пак, се објавува и на словенечки: како јужносло-

венска, словенска, мала. Таа вели дека денес македонска литература се изучува (само) на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Љубљана (задолжителен предмет на првиот и на вториот циклус на студиска група Јужнословенски студии), а вклучена е во околу 60 дипломски и магистерски трудови и три дисертации. Таа смета дека промоцијата на македонската литература во Словенија не е доволно енергична, дека рецензиите се ретки, а за некои изданија се организира само кратка прес-конференција и издавачот најчесто ги претставува во пакет со други изданија.

Намита Субиото ни отстапи дел од нејзиното истражување за присутноста на македонските автори на словенечките литературни фестивали и манифестации:

На литературните фестивали и манифестации („Виленица“, Словенечки денови на книгата, Денови на поезијата и виното, „Фабула“, „Лириконфест“, „Словенски мост“, „Литеродром“, „Млади рими“, „Списание во списание“, на писателските резиденции и приредбата „Прешерново оро“) во периодот од 2000 до 2020 година настапија четириесет и седум македонски литературни уметници. Во овој период, деветнаесет од нив објавија дваесет и девет книги во превод на словенечки јазик: Димковска во Словенија објави три збирки поезија и три романи, Смилевски три романи, Андоновски два, Урошевиќ еден роман и една поетско-прозна збирка, Колбе, Лафазановски, Миневски, Старова по еден роман, Стефановски избор драмски текстови, Прокопиев две прозни збирки, Бужаровска една, Лазаров, Исаковски, Панов и Ивановски збирка поезија, Маџиров хаику-збирка, а Здравески, Андова и Кулавкова

колегите поети и писатели, меѓукултурните посредници и потенцијалните издавачи (Субиото: 2021).

9.4. Хрватска

Главен преведувач на хрватски од македонски е Ивица Баковиќ, но и легендарните професори Јелена Лужина и Борислав Павловски, потоа Мате Марас и Борјана Прошев Оливер. Издавачките куќи се различни, од „Алгоритам“, „Тим прес“, ВБЗ и „Меандармедија“ по две книги од „Левак“, „Фрактура“. Кривата за петте години покажува осцилација од две до шест книги. Изборот на автори е стандарден, докажани автори со чести регионални преводи.

9.5. Босна и Херцеговина

Од еден до неколку преводи годишно. Импресионира разновидноста на издавачи и преведувачи, од класични издавачки куќи до здруженија на граѓани, институти (за славистика) и библиотека (за слабовидни лица). Застапени се шест автори, а една куќа се јавува како издавач на две последователни дела од иста писателка, Румена Бужаровска, иако од два различни автора. Активни се и Сараево и Бања Лука, како книжевни центри, па дури и Нови Пазар како подрачје на босанскиот јазик, каде што е преведена книгата на Владимир Јанковски. Најстабилен интерес пројавува „Бајбук“. Имајќи го предвид бекграундот на авторите, преведувачите и издавачите и овде се присутни сите категории. Од интерес на издавач, до професионален интерес на преведувач за добро дело, но и до посветени

односи: соработката на Душко Новаковиќ со Богомил Ѓузел и големото книжевно другарство на Ахмед Буриќ со Тихомир Јанчовски.

9.6. Црна Гора

Во Црна Гора има тенденција да се објавува по еден превод годишно, а како преведувачи се јавуваат споменатите билингвални преведувачи од српски, Ирена Шентеска и Душко Новаковиќ, и црногорскиот билингвален професор Ненад Вујадиновиќ. Стабилен интерес за македонската литература покажува ОКФ од Цетиње, издавачи со добра соработка со македонски автори, но и „Нова книга“ од Подгорица.

9.7. Германофонските земји

Тројца покажуваат преводни активности во овој период во германското говорно подрачје. Бенјамин Лангер, Александар Шицман и Вил Фирт. Румена Бужаровска за „Зуркамп“, а Петре М. Андреевски за „Гуголц“. Вил Фирт го превел Божин Павловски за „Лајпцигер литератур ферлаг“. Бенјамин Лангер го превел Гоце Смилевски за „Матез ен Зајц“.

9.8. Полска

Полскиот интерес кон македонските автори исто така покажува разновидност во изборот. Од позрелите автори, како Блаже Миневски, Владимир Плавеvски и Ермис

Лафазановски, до помладите Бранко Прља и поетот Ѓоко Здравевски. Издавачките куќи се угледни, покажуваат стабилен интерес за авторите преку годините, а преведуваат Анета Сапета, Данута Цирлиќ-Страчинска, Зофија Дембровска.

9.9. Други земји

Во Русија дејствува Олга Панкина, која ги има преведено Влада Урошевиќ, Венко Андоновски, Томислав Османли кај Центарот за книги „Рудомино“. На италијански преведуваат Марианџела Бјанкофјоре и професорката по италијански на скопскиот универзитет Лилјана Узуновиќ. Марианџела Бјанкофјоре ни ја претстави ситуацијата во Италија:

„Панорамата посветена на македонската литература е многу ретка и фрагментирана. Нема ниту општа перцепција ниту, пак, единствен пристап од италијанските издавачи, но и читатели. Не постои интерес ниту, пак, знаење и тоа се должи на немањето промоција на македонскиот јазик, литература и култура. Лекторат веќе не постои, речиси и да не постојат студии посветени на македонската литература. Промоцијата е сведена на неколку издавачи и посветени уредници на книжевни списанија, за што, пак, заслужни се токму самите автори и преведувачи“ (Бјанкофјоре: 2021).

Таа смета дека за успешна промоција мора да постои координирана и единствена акција од сите засегнати страни, а не индивидуална потреба или страст. Таа смета дека македонските институции мораат да се вклучат поактивно, да се обноват лекторатите во Неапол и Рим. Но, таа има и еден поинаков предлог, а тоа е да не се

нагласува многу националната црта на книжевноста, туку универзалниот квалитет на одредена книга или одреден автор.

Во Унгарија, константна активност на унгарски покажува Ана Марија Цинеге-Панзова, која ги има преведено Лидија Димковска со *Резервен живоѝ* и Венко Андоновски со *Вештиица*, за издавачката куќа „Напкут“, потоа Гоце Смилевски, *Сестраѝта на Зиѝмунд Фројд*, го превела за издавачката куќа „Либри“, а за „Метрополис“ Ненад Јолдески со *Секој со своето езеро*.

„За жал, интересот на македонската литература во Унгарија сè уште не е толку голем за да можам да избирам издавач или книга, обично се јавуваат издавачи кои сакаат да објават книга наградена од Европската унија. Повеќето се квалитетни издавачи, но не вложуваат секогаш многу во промоција или популаризирање на преведената книга, што се должи веројатно на високите трошоци за издавање, а притоа на недоволни средства со кои располагаат за промотивни цели“, вели Ана Марија Цинеге-Панзова.

На француски преведуваат професорката по француски на скопскиот универзитет Жана Делакроа Ангеловска, но и Харита и Артур Вибрандс. Од другите, може да се заклучи дека главно преведуваат автори со македонско потекло, како Атанас Ванчев де Траси, Марија Бежановска, а Фроса Пејоска го превела Дејан Дуковски. На романски под преводот на *Скриена камера* од Лидија Димковска како преведувач е потпишан Октавијан Бленкеа, за издавачката куќа „Минерва“ од Букурешт. На словачки преведува Звонко Таневски, кој секогаш како соработници зема и родени говорители како сопругата Мартина и Алица Кухилова.

Некои од преводите се инцидентни или наменски. Така, драмите на Горан Стефановски се преведени на шпански од Марија Пендева за театарско здружение, а Ненад Јолдески на бранот на Европската награда за литература, за „Мимезис“ на италијански го превел Давиде Фанкуило. Различни преведувачи ги преведуваат делата на Божин Павловски на англиски, во Австралија, за издавачки куќи каде што сопствеништво има и авторот.

10. ЗАКЛУЧНИ СОГЛЕДБИ

Овој преглед на состојбата со преведувањето на литературата на македонски јазик во странство имаше цел да ги нотира главните актери, главните процеси и трендови низ кои се одвива преводната комуникација меѓу РСМ и странство во последните пет години. Поради недостигот од анализи, истражувања, податоци, тој не е најпрецизен, ниту најисцрпен, но од друга страна благодарение на искуството и учеството на неговите автори ги знае и може да ги насети правците во кои може да продолжи процесот.

Прегледот покажа дека последните пет години, како период на смена, но и на континуитет помеѓу две политички гарнитуре во земјата, како континуитет и развој на проектните и другите практики на регионално и на европско ниво – сите светилки се вклучени! Дека сите елементи потребни за да се состави сложениот мозаик на книжевна размена и превод се во оптимална сила. Дека во земјата, но и во странство, има доволно актанти со знаење и интерес да се вклучат во процесот. Она што треба да се случи е – Шоуто!

Република Северна Македонија никогаш не била важен и ексклузивен фокус на меѓународната јавност. Секогаш била набљудувана во перспектива. Како мала земја и мала литература, не успеала да наметне книжевен бард, како

Орхан Памук во Турција, кој ќе ја повлече композицијата од автори и дела. Но, таа е подготвена. Во последните десет особено, а во последните пет години има разнородна, претежно млада и современа книжевна сцена, но и вредни автори од сите генерации. Нема многу, но има доволно преведувачи кои добро го познаваат македонскиот јазик за да бидат медијатори на сите нијанси што еден авторски имагинариум може јазично и книжевно да ги постави во своето дело. Има доволно издавачки куќи, книжевни агенти, рецензенти кои сакаат да објават и да претстават добри автори од земјата. Има меѓународни играчи, директори на саеми, уредници на едиции, раководители на програмски и соработнички конзорциуми кои сакаат да направат проекти со националните власти и книжевната сцена од обостран интерес.

Она што како сценарио би препорачале и би посакале да се случи е следното. Во рамките на реформскиот процес во Министерството за култура да се оформи посебен орган за книга, каде што меѓународната промоција ќе биде вториот столб на мисијата на институцијата (ако првиот е грижата и развојот на сопствената литература и читателска култура). Да се поврзат сите меѓународни и домашни актери во еден партиципативен и интерресорски процес и да донесат програма и план за работа на институцијата. Планот да биде реалистичен и да го приоритизира прво полето, земјите, каде што има најмногу капацитет да се постигне мултипликаторски ефект. Да се обединат актерите во координиран, ефикасен и ефективен систем на активности. Да се развие постојното, но и да се надгради почетната иницијатива во оние земји каде што ја има.

Да се селектираат автори низ транспарентна и строга процедура кои ќе бидат претставени надвор во следниот период и да се работи со најдобрите преведувачи и други актери во процесот за да се постигне одличност. Да се обезбеди долгорочност на процесот и континуирана работа со избраните соработници.

Така, верувам дека вложувањето во преводот на македонската литература ќе ја провее славата на нашата книжевност и култура во светот, ќе ја вклучи земјата во процесите и на успешна извозна земја на издавачката индустрија и ќе даде свој придонес во интеркултурната комуникација и соработката меѓу народите на европската и светската мапа.

11. ПРЕПОРАКИ

1. Сектор за книга

1.1. Сегашниот Сектор за книга при МК да се трансформира во генеричка агенција, слично на Агенцијата за филм, а по урнекот на ЈАК, со следните функции:

- организација и планирање на претставувањето и промоцијата на македонската литература во странство;
- собирање и посредување информации за квалитетни дела;
- гостувањето на саеми;
- соработката со сите еснафски здруженија и комори на преведувачи, издавачи, автори;
- поддршка за развој на капацитетите на сите чинители;
- контрола на квалитетот;
- евалуација, мониторинг;
- архивирање, подготовка на бази, анализа на податоци;
- транспарентно и отчетно работење врз база на претходно утврдени критериуми.

1.2. Во рамките на Секторот да се создадат грант-линии за поддршка на:

- превод на книжевни дела на странски јазици;
- превод на извадоци за саеми, книжевни агенти, привлекување издавачи;
- поддршка за објавување рецензии во странски медиуми;
- поддршка за објавување на специјални броеви, емисии, темати и сл., на списанија, медиуми, електронски медиуми и сл.;
- поддршка за маркетинг и промотивни активности;
- поддршка за учество и гостување на саеми, промоции, фестивали, турнеи;
- поддршка за преведувачки усовршувања, семинари, резиденции, престои.

1.3. Да се обезбеди соодветна висина на финансиска поддршка за преводите, хонорарите да бидат споредливи со хонорарите во земјите во кои се пласираат преводите.

1.4. Да се направат тригодишни планови за промоција на македонската литература во странство:

- со автори избрани транспарентно врз база на рецентни награди, стручни критики, издавачки интерес, тираж и интерес од публика;
- со унифицирано мото, дизајн, бои, штанд, промотивен материјал (био, рецензии, прес-клипинзи);
- со соодветен избор на саеми.

2. Семинар за преведувачи

Да се организира годишен семинар за преведувачи од македонски јазик на странски јазици (како посебен и автономен, иако може да биде и во рамките на постојниот Семинар во Охрид). За ваков семинар да се избераат по неколку (3-4) дела и од нив да се подготват извадоци за тест-преводи над кои работеле семинаристите. На семинарот да гостуваат и авторите на избраните дела, експерти по македонска книжевност и претставници на институции што се грижат за финансиска поддршка и за промоција на македонската литература во странство.

3. Да се создадат награди за превод, за промоција и за критика на македонски дела во странство.

4. Да се зголеми поддршката за лекторатите (соодветни плати на лекторите, средства за промотивни активности, набавка на материјали и сите други едукативни потреби).

5. Советот за македонски јазик да направи план за отворање на најмалку три катедри за изучување на македонскиот јазик и литература.

6. Во соработка со Саемот на книгата во Скопје да се направи Програма наменета за издавачите, уредниците, новинарите и агентите од странство. Тие да бидат покачени на саемот, да ги обноват своите информации и да ги освежат контактите со интелектуалци, автори, преведувачи од земјата.

7. Да се поттикне создавањето на професионален книжевен агент.

8. Да се поддржи фелоушип-програмата како континуирана и високопрофилна активност посветена на

странските издавачи, директори и програмски менаџери на фестивали, литературни агенти и скаути.

9. Да се создаде проект за гостување на франкфуртскиот саем и на другите саеми: Земја во фокус.

10. Во соработка со скопскиот саем да се обмисли и да се воведат критериуми за прогласување бестселер и најпопуларна книга, што подоцна би им користело на книжевните агенти.

11. Да се направи проект за засилен пласман на еден или на повеќе автори за некоја од светските награди.

12. ИЗВОРИ

- 2020 Communication on EU Enlargement Policy,
https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/default/files/north_macedonia_report_2020.pdf
- Cultural Policy Review of the Republic of North Macedonia,
<https://keanet.eu/wp-content/uploads/Final-report-MK-0902.pdf>
- EIF (2021) Market Analysis of the Cultural and Creative Sectors in Europe.
- EUROSTAT (online data code: cult_emp_sex)
- Министерство за култура на Република Северна Македонија, конкурси, <http://kultura.gov.mk/konkursi/>
- Туцаровска-Ќупева, Билјана. *Македонската книжевност во контекст на издавачката дејност во Република Македонија (1991-2007)*. Скопје: ВиГ Зеница, 2012
- Државен завод за статистика, *Издавачка дејност 2014*, Скопје: ДЗС, 2015
- “Technical Assistance to the Ministry of Culture and selected specialized bodies for carrying out a Functional Review of the institutions”, Specific Contract No: 300013955 – SIEA-2018-3005

Награда за литература на Европската Унија,
<https://www.euprizeliterature.eu/>

Интервјуа со автори и преведувачи:

Гоце Смилевски, Румена Бужаровска, Лидија Димковска, Петар Андоновски, Пол Филев, Вил Фирт, Марианцела Бјанкофјоре, Ана Марија Цинеге-Панзова, Златко Панзов, Намита Субиото, Дејан Трајкоски, Фросина Пармаковска, Иван Шопов.

13. БИБЛИОГРАФЈА на преводите на македонската книжевност на европските јазици во периодот од 2015 до 2020 година

Албански јазик

2019

Dimoski, Sašo / Димоски, Сашо: Stina e pestë e vitit:
[Петтото годишно време], превод Apostollovski,
Miallaq, ISBN 978-9928-06-208-6, Tiranë: Ombra
GVG, роман

2018

Trajkoski, Dejan / Трајкоски, Дејан: Tradhtia [Неверство],
превод Lazri, Xhimi, ISBN 9789928251602, Tiranë:
Shtëpia botuese “Fan Noli”, 2018, роман

Англиски јазик

2020

Trajkovski, Dejan / Трајковски, Дејан: Infidelity
[Неверство], превод Filev, Paul,
ISBN 9781628973228, Dallas: Dalkey Archive Press,
2020, роман

2019

- Buzharovska, Rumena / Бужаровска, Румена: My Husband [Мојот маж], превод Filev, Paul, ISBN 9781628973501, Dallas: Dalkey Archive Press, 2019, раскази
- Plevnesh, Jordan / Плевнеш, Јордан: The Eighth Wonder of the World [Осмото светско чудо], превод Firth, Will, ISBN 9780996072267, Silver Spring, MD: Plamen Press, 2019, роман
- Prlja, Branko / Прља, Бранко: 3 minutes and 53 seconds [3 минути и 53 секунди], превод Filev, Paul, ISBN 9781628973501, Dallas: Dalkey Archive Press, 2019, проза

2018

- Contemporary Macedonian Fiction, превод Filev, Paul, ISBN 9781628972818, Dallas: Dalkey Archive Press, 2018, проза
- Dimoski, Sasho / Димоски, Сашо: Alma Mahler [Алма Малер], превод Filev, Paul, ISBN 9781628972368, Dallas: Dalkey Archive Press, 2018, роман

2017

- Pavlovski, Bozhin / Павловски, Божин: America, America [Америка, Америка], превод Dawson, Bradley и Ciavarella, Elena, ISBN 9780994604828, Melbourne: AEA Ethnic Publishers Pty Ltd, 2017, роман
- Starova, Luan / Старова, Луан: The Path of Eels [Патот на јагулите], превод Kramer, Christina,

ISBN 9780998740003, Iowa: Autumn Hill Books, 2017,
роман

2016

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Spare Life
[Резервен живот], превод Kramer, Christina,
ISBN 9781931883559, San Francisco: Two Lines Press,
2016, роман

Pavlovski, Bozhin / Павловски, Божин: Shadow in the
Name, превод Thomev, James, ISBN 9780994318374,
Melbourne: AEA Ethnic Publishers Pty Ltd, 2016,
роман

Pavlovski, Bozhin / Павловски, Божин: Borders [Граници],
превод Thomev, James, ISBN 9780994318381,
Melbourne: AEA Ethnic Publishers Pty Ltd, 2016,
проза

2015

Pavlovski, Bozhin / Павловски, Божин: Dreaming on the
Road, превод Ciavarella, Elena, ISBN 9780994318312,
Melbourne: AEA Ethnic Publishers Pty Ltd, 2015,
проза

Pavlovski, Bozhin / Павловски, Божин: Journey With my
Beloved [Патување со саканата], превод Ciavarella,
Elena, ISBN 9780994318336, Melbourne: AEA Ethnic
Publishers Pty Ltd, 2015, роман

Pavlovski, Bozhin / Павловски, Божин: The Horn of
Love, превод Krstievski, Vesna и Pavlovski, Bozhin,

ISBN 9780994318305, Melbourne: AEA Ethnic Publishers Pty Ltd, 2015, проза

Pavlovski, Bozhin / Павловски, Божин: West Aust, превод B. John, Margarita, ISBN 9780994318329, Melbourne: AEA Ethnic Publishers Pty Ltd, 2015, проза

Prokopiev, Aleksandar / Прокопиев, Александар: Homunculus [Човечулец], превод Firth, Will, ISBN 9781908236234, London: Istros Books, 2015, раскази

Босански јазик

2019

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Nikuda ne idem [Не одам никаде], превод Šentevska, Irena, ISBN 978-9958-30-456-9, Sarajevo: Buybook, раскази

2018

Duzel, Bogomil / Ѓузел, Богомил: Odisej u paklu: izabrane pjesme [Одисеј во пеколот], превод Novaković, Duško, ISBN 978-9958-800-16-0, Sarajevo: Društvo pisaca Bosne i Hercegovine, 2018, поезија

2017

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Moj muž [Мојот маж], превод Vuković, Ivica, ISBN 978-9958-30-337-1, Sarajevo: Buybook, 2017, раскази

Jančovski, Tihomir / Јанчовски, Тихомир: Godine: izbor poezije [Години], превод Burić, Ahmed, ISBN 978-

9958-30-346-3; 978-953-7893-80-4, Sarajevo; Zagreb:
Buybook, 2017, поезија

Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: Sestra Sigmunda Frojda
[Сестрата на Фројд], [Zvučni snimak], превод
Beganović, Seida, ISBN 978-9926-433-90-1, Sarajevo:
Biblioteka za slijera i slabovidna lica u BiH, 2017,
роман, аудио CD

Бугарски јазик

2020

Pimen / Пимен, Митрополит Европeјски: Излязох
[Излегов], превод Dimitrova, Elka Ivelinova,
ISBN 978-619-91155-2-7, Пловдив: Фонд. Пловдив
ЛИК, 2020, роман

Dorđovski, Mile / Ѓорѓовски, Миле, Сатирични
мистерији: избрани афоризми [Сатирични
мистерији], превод Dimitrov, Valentin Ljubomirov,
ISBN 978-619-91555-0-9, Софија [т.е. Варна]:
Валентин Любомиров Димитров, 2020, афоризми

Šorov, Ivan / Шопов, Иван: Залутани записки: избрано
[Азбука и залутани записи – антиразгледници од
Скопје], превод Pорова, Tanja Nikiforova, ISBN 978-
619-7392-60-9, Софија: Ерго, 2020, избрани дела

2019

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија, Но-Уи, [Но-Уи],
превод Manov, Božidar Stefanov, ISBN 978-619-02-
0466-4, Софија: ИК Колибри, 2019, роман

Stojčevski, Sande / Стойчевски, Санде, Лов на искри [Лов на искри], превод Karaangov, Petăr Kirov, ISBN 978-954-09-1355-1, София: Захарий Стоянов, 2019, поезија

2018

Dimoski, Slave Đorđo / Димоски, Славе Ѓорѓо: Езиков триптих [Јазичен триптихон], превод Mirazčijska, Emilija Ivanova, ISBN 978-86-523-0186-7, София: Скалино, поезија

Evtimova, Dragana / Евтимова, Драгана; Lukaš, Vladimir / Лукаш, Владимир: До скоро. Е., [Се гледаме наскоро. Е.], превод Dimitrova, Elka, ISBN 978-619-7043-58-7, Пловдив: Фонд. Пловдив ЛИК, роман

Kletnikova, Fima / Клетникова, Фима: Тайни знаци, превод Kišjov, Roman Zdravkov, ISBN 978-619-7392-22-7, София: Ерго, поезија

Mihajlovska-Georgieva, Jagoda / Михайловска-Георгиева, Ягода, Камъкът на твоя ден: хималайска приказка [Каменот од твојот ден], превод Poroва, Tanja Nikiforova, ISBN 978-619-161-164-5, София: ИК Персей, роман

Mihajlovska-Georgieva, Jagoda / Михайловска-Георгиева, Ягода: Индиговият Бомбай [Индиго Бомбай], превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-619-161-163-8, София: ИК Персей, раскази

Mihajlovski, Dragi / Михайловски, Драги, Баязид и Оливера [Бајазит и Оливера], превод Poroва, Tanja

Nikiforova, ISBN 978-619-91155-0-3, Пловдив: Фонд.
Пловдив ЛИК, роман

Minevski, Blaže / Миневски, Блаже: Мишена [Нишан],
превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-619-235-
019-2, София: Светлана Янчева – Изиди, роман

Plavevski, Vladimir / Плавевски, Владимир, Кукичката
[Јадица], превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-
619-161-182-9, София: ИК Персей, роман

Stanojoski, Igor / Станойоски, Игор, Гаргара [Гаргара],
превод Dabiževa, Denica Atanasova, ISBN 978-619-
161-167-6, София: Персей, роман

2017

Dimovski, Vlado / Димовски, Владо: И човек, и куче
[И чоек и пес], превод Ророва, Tanja Nikiforova,
ISBN 978-619-7040-48-7, София: Светлана Янчева –
Изиди, роман

Jačev, Risto / Ячев, Ристо Г.: Любов, пресъздадена в
тишина [Љубов пресоздадена во тишина], превод
Sapundžieva, Altenka Asenova, ISBN 978-619-162-
633-5, Плевен: Печ. Нима, поезија

Kalin, Vera / Калин, Вера, Бездомникът със златния
часовник [Бездомникот со златен часовник],
превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-619-7040-
74-6, София: Светлана Янчева – Изиди, роман

Kumbaroski, Razme / Кумбароски, Разме: Вечерно
мълчание, превод Šorov, Nikolaj Stefanov, ISBN 978-
954-676-139-2, София: Богианна, поезија

- Lafazanovski, Ermis / Лафазановски, Ермис: Недела [Недела], превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-619-161-145-4, София: ИК Персей, роман
- Minevski, Blaže / Миневски, Блаже: Мемоарите на едно глухарче [Мемоарите на една млечка], превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-619-7040-87-6, София: Светлана Янчева – Изиди, роман
- Nikolova, Olivera / Николова, Оливера: Каdifеният покров: новели за жени убийци [Каdifената покривка], превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-619-7040-78-4, София: Светлана Янчева – Изиди, раскази
- Osmanli, Tomislav / Османли, Томислав: Двадесет и първият [Дваесет и првиот], превод Petrov, Marijan Petrov, ISBN 978-619-161-135-5, София: ИК Персей, роман
- Plavevski, Vladimir / Плавеvски, Владимир: Комита [Комита], превод Popova, Tanja Nikiforova, ISBN 978-619-161-093-8, София: ИК Персей, роман
- Starova, Luan / Старова, Луан: Балканвавилонци [Балканвавилонци], превод Popova, Tanja Nikiforova, ISBN 978-619-7040-93-7, София: Светлана Янчева – Изиди, роман
- Tasevski, Tome / Тасевски, Томе: Диво привличане [Дива привличност], превод Kočeva-Lefedžieva, Ana Ivanova, ISBN 978-954-362-193-4, София: Мултипринт ЕООД, роман

Tasevski, Tome Тасевски, Томе: Неукротена дивост
[Нескротена дивост], превод Кочева- Коцева-
Lefedžieva, Ana Ivanova, София: Мултипринт
ОООД, роман

Veličkovska, Julijana / Величковска, Юлияна: Годишни
времена [Годишни времиња], превод Mukanova,
Poli Rumenova, ISBN 978-954-8689-99-1, София:
Ergo, роман

2016

Almanah na sovremenata makedonska poezija / Алманах
на съвременна македонска поезија = Алманах на
современата македонска поезија, macedonian;
превод Латинка-Златна (А. Сапунджиева)]
ISBN 978-619-162-625-0, Плевен: Печ. Нима,
поезија

Andonovski, Petar / Андоновски, Петър: Очи с цвят на
обувки [Очи со боја на чевли], превод Hristov,
Dimităr, ISBN 978-619-161-113-3, София: ИК
Персей, роман

Dimkoski, Filip / Димкоски, Филип: Дъга от древността
[Божилак на исколот], превод Никленова,
Палмира, ISBN 978-954-9376-40-1, [Стара Загора]:
Палмира, поезија

Dimoski, Slave Đorđo / Димоски, Славе Ѓорѓо:
Последните рѣкописи, превод Kisjov, Roman
Zdravkov, ISBN 978-954-384-046-5, София: Смол
Стейшънс Прес, поезија

- Рапов, Borče / Панов, Борче: Частици хематит
[Честички хематит], превод Латинка-Златна (А.
Сапунджиева), ISBN 978-619-162-631-1, Плевен:
Нима, поезија
- Parmakovska, Frosina / Пармаковска, Фросина: Вишнева
хроника [Вишнова хроника], превод Ророва, Тања
Nikiforova, ISBN 978-619-16-1086-0, Софија: Персей,
роман
- Plavevski, Vladimir / Плавеvски, Владимир: Салдџијата
от Вардар [Последниот сплавар на Вардар], превод
Ророва, Тања Nikiforova, ISBN 978-619-16108-5-3,
Софија: Персей, роман
- Rodev, Duško / Родев, Душко: В очакване на Нобеловата
награда, превод Hristov, Dimităr, ISBN 978-619-161-
126-3, Софија: ИК Персей, роман
- Rodev, Duško / Родев, Душко: Човекът, който обичаше
наровете [Човекот што ги сакаше калинките],
превод Боев, Димо, ISBN 978-619-161-100-3,
Софија: ИК Персей, роман
- Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: Завръщането на
думите [Враќањето на зборовите], превод Манов,
Vožidar Stefanov, ISBN 978-619-150-760-3, Софија:
ИК Колибри, роман
- Starova, Luan / Старова, Луан: Завръщането на козите
[Враќањето на козите], превод Ророва, Тања
Nikiforova, ISBN 978-619-7040-66-1, Софија:
Светлана Јанчева – Изида, роман

Sviderski, Mihajlo / Свидерски, Михайло: Бяло и червено [Бело и црвено], превод Димо Бонев, София: Светлана Янчева – Изида, роман

Tocinovski, Vasil / Тоциновски, Васил: Вик [Крик], превод Sapundžieva, Altenka Asenova, ISBN 978-619-162-629-8, Плевен: Печ. Нима, поезија

Urošević, Vlada / Урошевич, Влада: Невестата на змея [Невестата на змејот], превод Petrov, Marijan, ISBN 978-619-704-072-2, София: Светлана Янчева – Изида, роман

2015

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидия: Rezerven život [Резервен живот], превод Manov, Božidar Stefanov, ISBN 978-619-150-536-4, София: ИК Колибри, 2015, роман

Donev, Kiro / Донев, Киро: Объркана приказка [Збркана сказна], превод Ророва, Tanja Nikiforova, ISBN 978-954-362-164-4, София: ИК Мултипринт ЕООД, 2015, роман

Gilevski, Paskal / Гилевски, Паскал: Посмъртна венчавка [Посмртна венчавка], превод Ророва, Tanja Nikiforova, ISBN 978-619-161-071-6, София: ИК Персей, 2015, роман

Petreski, Hristo / Петрески, Христо: Магичен кръг [Магичен круг], превод Sapundžieva, Altenka Asenova, ISBN 978-619-162-622-9, Плевен: Печ. Нима, 2015, поезија

Popovski, Ante, Поповски, Анте, Звезден корен, превод
Kisjov, Roman Zdravkov, ISBN 978-954-8689-72-4,
София: Ерго, 2015, поезија

Vasilevski, Risto / Василевски, Ристо: Съновидения от
битието, превод Njagolova, Elka, ISBN 978-954-
2930-20-4, Варна: Слав. лит. и артист. акад., 2015,
афоризми

Германски јазик

2020

Andreevski, Petre M. / Андреевски, Петре М.: Alle
Gesichter des Todes, Benjamin, превод Langer,
ISBN 978-3-945370-27-8, Berlin: Guggolz Verlag,
2020, раскази

Džemail-Skarabeys, Ibraim / Џемаил-Скарабејс, Ибраим:
Weltenbummler durch unsere Wurzeln, превод Simić,
Nikol, Schröder, Dragica, ISBN 978-3-946810-65-0,
Frankfurt am Main: Vindobona Verlag, 2020, поезија

Gjorgjevski, Branislav / Ѓорѓевски, Бранислав:
Pulverschwaden, превод Beermann, Erika, ISBN 978-
3-926385-26-0, Weimar (Lahn): Bernd E. Scholz, 2020,
роман

Racin, Kočo / Рацин, Кочо: Weiße Dämmerungen, превод
Eschker, Wolfgang, ISBN 978-3-86660-256-4,
Leipziger Literaturverlag, 2020

2019

Dimkovska, Lidija / ДИМКОВСКА, ЛИДИЈА: Schwarz auf Weiß: Gedichte [Црно на бело: песни], превод Sitzmann, Alexander, ISBN 978-3-947676-44-6, Köln: Parasitenpresse, 2019, поезија

2018

Kostadinovski, Savo / КОСТАДИНОВСКИ САВО: Das Heimatland im Herzen: Erzählungen, превод Oshlies, Wolf, ISBN 978-3-940482-90-7 Verlag Frauen Museum, 2016, раскази

2017

Andreevski, Petre M. / АНДРЕЕВСКИ, ПЕТРЕ М: Quecke [Пиреј], превод Langer, Benjamin, ISBN 978-3-945370-13-1, Berlin: Guggolz Verlag, 2017, роман

2016

Gjorgjevski, Branislav / ЃОРЃЕВСКИ БРАНИСЛАВ: Abseits der Balkanroute: Kurzgeschichten, превод Beermann, Erika, ISBN 978-3-926385-88-8, Weimar (Lahn): Bernd E. Scholz, 2016, раскази

Kostadinovski, Savo / КОСТАДИНОВСКИ САВО: Bisera und Philip: Erzählungen für Groß und Klein [Бисера и Филип: раскази за големи и мали], превод Oshlies, Wolf, ISBN 978-3-940482-92-1, Verlag Frauen Museum, 2016, раскази

Smilevski, Goce / СМИЛЕВСКИ, ГОЦЕ: Gespräch mit Spinoza [Разговор со Спиноза], превод Langer, Benjamin,

ISBN 9783957572349, Berlin: Matthes & Seitz, 2016
роман

2015

Koneski, Blaže / Конески, Блаже: Paraleli / Parallelen, ed.
Tošović, Branko, ISBN 978-3-9503561-7-5, Graz:
Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität,
2015, избрани дела

Plevnes, Jordan / Плевнеш, Јордан: Das achte Weltwunder
[Осмото светско чудо], превод Firth, Will,
ISBN 9783866601949, Leipziger Literaturverlag, 2015,
роман

Грчки јазик

2019

Μακεδονικό παραμύθι: ανθολογία μεταπολεμικής ποίησης
από τη Βόρεια Μακεδονία = Makedoniko paramythi:
anthologia metapolemikēs poiēsēs apo tē Voreia
Makedonia [Македонска приказна: антологија на
повоената поезија од Северна Македонија], превод
M Moschos, Dēmētrēs, ISBN 9786185267339, Athēna:
Antipodes, 2019. поезија

Италијански јазик

2020

Sardzoska, Natasha / Сарџоска, Наташа: Osso sacro,
превод Sardzoska, Natasha, ISBN 978-88-85583-47-4,
Interno poesia, 2020, поезија

Uroshevic, Vlada / Урошевиќ, Влада: Dietro quell'angolo vi attende la sorpresa [Изненадувањето ве чека зад аголот], превод Biancofiore, Mariangela, Grozdanoski, Zivko, e Stojmenova Weber, Roska, ISBN 978-8836290215, Nardò: Besa Muci editore, 2020

2019

Buzarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Mio marito [Мојот маж], превод Uzunovic, Liljana, ISBN 9788899368579, Udine: Bottega Errante, 2019, раскази

Joldeski, Nenad / Јолдески, Ненад: A ciascuno il suo lago: racconti d'acqua [Секој со своето езеро] превод Fanciullo, Davide, ISBN 9788857557403, Milan: Mimesis, 2019, раскази

2017

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Vita di scorta [Резервен живот], превод Biancofiore, Mariangela, ISBN 978-8865642177, Roma: Atmosphere libri, 2017, роман

Minevski, Blaze / Миневски, Блаже: Il bersaglio [Нишан], превод Fanciullo, Davide, ISBN 978-8899706067, Roma: Lastaria Edizioni, 2017, роман

Mitevka, Silvija / Митевска, Силвија: Mentre Dante dorme [Додека Данте спие] превод Silvija, Mitevka и Guido Shrempf, Luciana, ISBN 978-8849711288, Nardò: Salento Books, 2017 раскази

Prokopiev, Aleksandar / Прокопиев, Александар:
Omuncolo. Fiabe della tasca sinistra [Човечулец.
Байки од левиот џеб], превод Biancofiore,
Mariangela, ISBN 978-8862801850, Controluce
(Nardò), 2017, раскази

Starova, Luan / Старова, Луан: I libri di mio padre
[Татковите книги] превод Nanci, Giovanna,
ISBN 978-8849851762, Soveria Mannelli: Rubettino
Editore, 2017, роман

2016

Kulavkova, Katica / Кулавкова, Катица: Bramosia: Canti
bisestili, превод Biancofiore, Mariangela, ISBN 978-
8849710700, Nardò: Besa editore, 2016, поезија

Пошки јазик

2018

Minevski, Blaže / Миневски, Блаже, Celownik [Нишан],
превод Ćirlić, Elżbieta, ISBN 9788395261121,
Warszawa: Biblioteka Słów, 2018, роман

2016

Plavevski, Vladimir / Плавевски, Владимир: Flisak
[Сплаварот], превод Sapeta, Aneta, Kraków: Toczka,
2016, роман

Zdraveski, Gjoko / Здравески, Ѓоко: Ciało pamięta wszystko
[Телото памти сè], превод Ćirlić-Straszyńska,

Danuta, ISBN 9788364610561, Gdańsk: Instytut Kultury Miejskiej, 2016, поезија

2015

Lafazanovski, Ermis / Лафазановски, Ермис: Hrapieszko [Храпешко], превод Sapeta, Aneta, ISBN 978-83-935986-2-5, Kraków: Toczka, 2015, роман

Prlja, Branko / Прља, Бранко: Jak trzymać parasol bez ręki [Чадор без рака да го држи], превод Dembowska, Zofia, ISBN 978-83-935986-3-2, Kraków, Wydawnictwo Toczka, 2015, раскази

Романски јазик

2020

Dimkowska, Lidija / Димковска, Лидија: Camera ascunsă [Скриена камера], превод Blenchea, Octavian, ISBN 978-973-21-1077-5, București: Minerva, 2020, роман

2019

Dimkowska, Lidija / Димковска, Лидија: O viață de rezervă [Резервен живот], Blenchea, Octavian, ISBN 978-606-17-1537-4, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2019, роман

Руски јазик

2020

Пандева, Лилјана / Пандева, Лилјана: Кормилица [Доилката], превод Панькина, Ольга, ISBN 978-5-00095-967-1, Москва: У Никитских ворот, 2020, роман

Урошевич, Влада / Урошевиќ, Влада: Ищите ворона..., превод Панькина, Ольга, ISBN 978-5-000187-181-2, Москва: Центр книги Рудомино, 2020

2019

Блажевский, Тоде Ристо / Блажевски, Тоде Ристо: Я ни в чем не виноват [Јас не сум за ништо виновен], превод Панькина, Ольга, ISBN 978-5-00095-934-3, Москва: У Никитских ворот, 2019, хуморески

Смилевский, Гоце / Смилевски, Гоце: Разговор со Спинозой [Разговор со Спиноза], превод Панькина, Ольга, ISBN 978-5-91922-063-3, Москва: Цент книги Рудомино, 2019, роман

Тодоровский, Гане / Тодоровски, Гане: Македонский монолог: стихи [Македонски монолог], превод Панькина, Ольга, ISBN 978-5-00095-690-8, Москва: У Никитских ворот, 2019, поезија

Тренчева, Мирьяна / Тренчева, Мирјана: Путь на Итаку: поэма в трехстишиях [Пат кон Итака], превод Панькина, Ольга, ISBN 978-5-00095-755-4, Москва: Академия поэзии, 2019, поезија

Урошевич, Влада / Урошевиќ, Влада: Маджун [Маџун],
превод Панькина, Ольга, ISBN 978-5-91922-075-6,
Москва: Центр книги Рудомино, 2019, роман

2018

Стояновский, Давор / Стојановски, Давор: Собиратели
пепла [Собирачи на пепел], превод Панькина,
Ольга, ISBN 978-5-00095-683-0, Москва: У
Никитских ворот, 2018, роман

2017

Урошевич, Влада / Урошевиќ, Влада: Поющий в башне
[Пејач во кулата], превод Панькина, Ольга,
ISBN 978-5-00087-130-0, Москва: Центр книги
Рудомино, 2017, поезија

2016

Андоновский, Венко / Андоновски, Венко: Азбука для
непослушных [Азбука за непослушните], превод
Панькина, Ольга, ISBN 978-5-00087-105-8, Москва:
Центр книги Рудомино, 2016, роман

Урошевич, Таня / Урошевиќ, Тања: Аквамарин
[Аквамарин], превод Панькина, Ольга и
Проскурниной, М, ISBN 978-5-00095-242-9,
Москва: У Никитских ворот, 2016, роман

2015

Османли, Томислав / Османли, Томислав: Двадцать
первый [Дваесет и првиот], превод Панькина,
Ольга, ISBN 978-5-00087-075-4, Москва: Центр
книги Рудомино, 2015, роман

Словачки јазик

2016

Taneski, Zvonko / Танески, Звонко: Dobrý lovec, превод Kuliňová, Alica и Taneski, Zvonko, ISBN 978-80-89763-10-8, Fintice – Košice: FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania, 2016, поезија

Ďuzel, Bogomil / Ѓузел, Богомил: Protivník, превод Taneski, Zvonko и Taneski, Martina, ISBN 978-80-89763-13-9, Fintice – Košice: FACE – Fórum alternatívnej kultúry a vzdelávania, 2016, поезија

Словенечки јазик

2020

Ivanovski, Jovica / Ивановски, Јовица: Ostanite še malo: izbrane pesmi, превод Mustar, Aleš, ISBN 978-961-7017-53-3, Ljubljana: LUD Literatura, 2020, поезија

Kletnikov, Eftim / Клетников, Ефтим: Studenec rane [Elektronski vir]: izbrane pesmi, превод Taufer, Venó, ISBN 978-961-7096-66-8; 978-961-7096-67-5, Ljubljana: KUD Logos, 2020, поезија,

Link(s): <http://www.kud-logos.si/e-knjige/>

Pridi na Ohrid: dvojezični ilustrirani izbor makedonske poezije z ohridskimi motivi / Dojdi vo Ohrid = Pridi na Ohrid: dvojezični ilustrirani izbor makedonske poezije z ohridskimi motivi / уред. Subiotto, Namita,

превод Svetanoska Teodora... [et al.], ISBN 978-961-92603-3-3, Ljubljana: MKD Makedonija, 2020, поезија

Prokopiev, Aleksandar / Александар Прокопиев: Delfin: (zgodbe o vidnem in nevidnem) [Делфинот: (приказни за видливото и невидливото)], превод Senčar, Tim, ISBN 978-961-7054-23-1, Ljubljana: KUD Apokalipsa, 2020, раскази

Starova, Luan / Старова, Луан: Čas koz [Времето на козите], превод Mustar, Aleš, Ljubljana: Zveza društev slepih in slabovidnih Slovenije, 2020, роман, аудио CD

Vasilevski, Risto / Василевски, Ристо: Srce kroga, превод Dobnik, Ivan, ISBN 978-961-7016-92-5, Ljubljana: Književno društvo Hiša poezije, 2020, поезија

2019

(Ne)par = (Ne)par: dvojezični izbor sveže makedonske literature

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Non-Oui, превод Mustar, Aleš, ISBN 978-961-287-111-6, Ljubljana: Modrijan, 2019, роман

Kocev, Josip; Jančeska, Marijana; Stojčevska, Snežana; Gogova, Katerina, Markovski, Stefan; macedonian, превод Tocinovski, Vasil; Subiotto, Namita; Bogataj, Katarina; Czuba, Elżbieta; Mihovilović, Lara; Muhić, Mara; Rozman, Maja; ISBN 978-961-92603-2-6, Ljubljana: MKD Makedonija, 2019 Ljubljana: MKD Makedonija, 2019

Kulavkova, Katica / Ќулафкова, Катица: Nekoč hčerka, – macedonian, english, превод Mihovilović, Lara, ISBN 978-961-284-579-7, Ljubljana: Beletrina, 2019, поезија

Starova, Luan / Старова, Луан: Čas koz [Времето на козите], превод Mustar, Aleš, ISBN 978-961-282-352-8, Ljubljana: Sankarjeva založba, 2019, роман

2018

Andreevski, Petre M. Denicija / Андреевски, Петре М.: Danicija [Denicija], превод Subiotto, Namita, ISBN 978-961-92603-1-9, Ljubljana]: Demat, 2018, поезија

Cekova Stojanoska, Sonja: Triglav-Vardar [Elektronski vir]: sodobna slovenska in makedonska poezija [Vardar-Triglav: sodobna slovenečka i makedonska poezija], Macedonian, превод Stojanoska, Sonja Cekova, Dimkovska, Lidija, Evtimova, Dragana, Frbėžar, Ivo, Jovanović, Klarisa, Mustar, Aleš, ISBN 978-961-94339-1-1, Ljubljana: Kulturno-umetniško društvo Poiesis, 2018, поезија

Ribarski, Pavle / Рибарски, Павле: Džidimirci: (Krivolačko), превод Ribarski, Anastazija, ISBN 978-961-288-955-5, Nova Gorica: [samozal.] T. Lazovski, 2018, поезија

2017

Andova, Nikolina / Андова, Николина: Moka in zvezde, macedonian, english, превод Subiotto, Namita, ISBN 978-961-284-297-0, Ljubljana: Beletrina, 2017, поезија

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Moj mož [Mojot маж], превод Mustar, Aleš, ISBN 978-961-287-015-7, Ljubljana: Modrijan, 2017, раскази

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Črno na belem, превод Mustar, Aleš, ISBN 978-961-282-277-4, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2017, поезија

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Črno na belem [Elektronski vir]., превод Mustar, Aleš, ISBN 978-961-282-344-3, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2017, поезија

Link(s): [Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si](https://www.biblos.si/isbn/9789612823443)
<https://www.biblos.si/isbn/9789612823443>

Ranov, Borče / Панов, Борче: Vdah, превод Sekova Stojanoska, Sonja, ISBN 978-961-94155-1-1, Maribor: Društvo Maus, 2017, поезија

2016

Minevski, Blaže / Миневски, Блаже: Spominčice, [Elektronski vir], 2 ed., превод Dolžan, Sonja, ISBN 978-961-282-247-7, Ljubljana: Cankarjeva založba, роман, e-book

Link(s): [Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si](http://www.e-emka.si/searchresults?option=catalog&http://keyword=9789612822477)
[http://www.e-emka.si/](http://www.e-emka.si/searchresults?option=catalog&http://keyword=9789612822477)
[searchresults?option=catalog&](http://keyword=9789612822477)
<http://keyword=9789612822477>

Minevski, Blaže / Миневски, Блаже: Spominčice, превод Dolžan, Sonja, ISBN 978-961-282-178-4, Ljubljana: Cankarjeva založba, 2016, роман

Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: Heloiza [Враќањето на зборовитре] [Elektronski vir] превод Dolžan, Sonja, ISBN 978-961-282-203-3, Ljubljana: Sankarjeva založba, роман, e-book

Link(s): Digitalna knjižnica Slovenije – dLib.si

<http://www.e-emka.si/>

searchresults?option=catalog&

<http://keyword=9789612822033>

Urošević, Vlada / Урошевиќ, Влада: Nevarne svečanosti, превод Subiotto, Namita, ISBN 978-961-284-205-5, Ljubljana: Beletrina, 2016, поезија

2015

Zdraveski, Ćoko / Здравески, Ѓоко: Zadnji avtobus Skopje-Niš, slovenski, makedonski, angleški, превод Subiotto, Namita, ISBN 978-961-284-092-1, Ljubljana: Beletrina, 2015, поезија

Српски јазик

2020

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Мој муџ [Мојот маж], 4 ed., превод Šentevska, Irena, ISBN 978-86-88335-89-8, Beograd: Booka, 2020, раскази

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Osmica [Осмица], 1 ed., превод Tocinoski, Katarina, ISBN 978-86-80830-52-0, Beograd: Booka, 2020, раскази

- Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Osmica [Осмица], 2 ed., превод Tocinoski, Katarina, ISBN 978-86-80830-52-0, Beograd: Booka, 2020, раскази
- Jankovski, Vladimir / Јанковски, Владимир: Nevidljive ljubavi [Невидливи љубови], превод Mujović, Amra, ISBN 978-86-7490-048-2, Novi Pazar: Građanski forum, 2020, роман
- Kosturanov, Vane / Костуранов, Ване: Девојчица и меда [Девојче и мече], превод Пеневски, Зоран, ISBN 978-86-521-3652-0, Београд: Лагуна, 2020, сликовница
- Madžirov, Nikola / Маџиров, Никола: Длан и нетакнуто: изабране песме, превод Andonovska, Biljana, ISBN 978-86-6407-111-6, Београд: Трећи Трг: Сребрно дрво, 2020, поезија
- Prličev, Grigor S. / Прличев, Григор С.: Сердар; Аутобиографија [Сердарот. Аутобиографија], превод Vetinski Maleš, Ilija, ISBN 978-86-81140-25-3, Београд: Delta press, 2020, поема
- Prokoriev, Aleksandar / Прокопиев, Александар: Син-риба: (ситуације) [Синот-риба], превод Prokorieva, Jelena, ISBN 978-86-6145-351-9, Београд: Геопоетика, 2020, раскази
- Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: Sestra Sigmunda Frojda [Сестрата на Фројд], [Zvučni snimak], превод Penevski, Zoran, Beograd: „Braj“ d.o.o., 2020, роман, аудио CD

Zdravevski, Đoko / Здравевски, Ѓоко: Икар са терасе,
превод Здравевски, Ѓоко, ISSN 1452-3531, Краљево:
Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2020,
поезија

2019

Andonovski, Venko / Андоновски, Венко: Пупак света
[Папокот на светот], превод Andonovski, Danka,
ISBN 978-86-521-3209-6, Београд: Laguna, роман

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Мој муџ
[Мојот маж], 3 ed. превод Šentevska, Irena,
ISBN 978-86-88335-89-8, Београд: Booka, 2019,
раскази

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Nikuda ne
idem [Не одам никаде], 2 ed., превод Šentevska,
Irena, ISBN 978-86-80830-21-6, Београд: Booka, 2019,
раскази

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Nikuda ne
idem [Не одам никаде], [Zvučni snimak], превод
Šentevska, Irena, Београд: „Braj“ d.o.o., 2019, раскази,
аудио CD

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Nikuda ne
idem [Не одам никаде], превод Šentevska, Irena,
ISBN 978-86-80830-21-6, Београд: Booka, 2019,
раскази

Dimkoski, Filip / Димкоски, Филип: Заједно да растемо
[Заедно да растеме], превод Aleksić Stanojlović,
Snežana, ISBN 978-86-6029-410-6, Ново Милошево:
Банатски културни центар, 2019, поезија

- Ivanovski, Jovica / Ивановски, Јовица: Кинојутро [Кино утро], превод Илић, Milena, ISBN 978-86-6407-079-9, Београд: Трећи трг: Сребрно дрво, 2019, поезија
- Lazarov, Risto / Лазаров, Ристо: Лавиринт [Лавиринт], 1. ed., превод Савкић, Снежана и Лазаров, Ристо, ISBN 978-86-6053-263-5, Зрењанин; Нови Сад: Агора, 2019, поезија
- Lazarov, Risto / Лазаров, Ристо: Цеђена [Цедена], превод Павлов, Петар ISBN 978-99976-44-05-3, Бања Лука; Београд: Задужбина „Петар Кочић“, 2019, поезија
- Lazarov, Risto / Лазаров, Ристо: Језерска [Езерска], превод Павлов, Петар, ISBN 978-86-523-0244-4, Београд: Архипелаг, 2019, поезија
- Marinković, Julijana P. / Маринковић, Јулијана П.: Безгранични кораци [Безгранични чекори], превод Šećerovski, Viktor B., Peneva, Iskra, ISBN 978-86-87203-48-8, Панчево: Македонски информативни и издавачки центар, 2019, поезија
- Mundiševska-Veljanovska, Vesna / Мундишевска-Велјановска, Весна: У чаури века, превод Алексић Станојловић, Снежана, 1962- = Aleksić Stanojlović, Snežana, 1962- | Андоновска-Трајковска, Даниела, 1979- = Andonovska-Trajkovska, Даниела, 1979- | Димитријовска-Радевска, Милица, 1967- = Dimitrijevskaja-Radevska, Milica, 1967- | Мешкова Солак, Љубица, 1975- = Meškova Solak, Ljubica, 1975-, ISBN 978-86-7315-102-1, Пожаревац: Центар за културу Пожаревац, 2019, поезија

Pandeva, Liljana / Пандева, Лилјана: Дојиља [Доилката],
1 ed., превод Пандева, Лилјана, ISBN 978-86-7974-
690-0, Београд: Алма, 2019, роман

Pavlovski, Božin / Павловски, Божин: Лепотица и
Мародер [Лепотица и Мародер], 1 ed., превод Stejić,
Ljiljana, ISBN 978-86-7610-201-3, Смедерево: Арка,
2019, роман

Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: Sestra Sigmunda
Frojda [Сестрата на Фројд], превод Penevski, Zoran,
ISBN 978-86-521-3431-1, Београд: Laguna, 2019,
роман

2018

Andova-Šorova, Nikolina / Андова-Шопова, Николина:
Poveži tačkice [Поврзи ги точките], превод Ilić,
Milena, ISBN 978-86-6407-047-8, Београд: Treći trg,
2018, поезија

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Мој muž
[Мојот маж], 2 ed., превод Šentevska, Irena,
ISBN 978-86-88335-89-8, Београд: Booka, 2018,
раскази

Crvenkovska, Biljana / Црвенковска, Биљана: Шест
чаробних колачића [Супервештерката, мачката
и шесте волшебни колачиња], превод Penevski,
Zoran, ISBN 978-86-521-3146-4, Београд: Лагуна,
2018, раскази

Dimoski, Sašo / Димоски, Сашо, Alma Maler [Алма
Малер], превод Penevski, Zoran, Београд: IP
Albatros plus, 2018, роман, аудио CD

- Dimoski, Slave Đorđo / Димоски, Славе Ѓорѓо: Ходање по води: изабране песме [Одење по вода], превод Вучковић, Радослав, ISBN 978-86-89981-10-0, Књажевац: Уметничка академија Исток, 2018, поезија
- Džeparoski, Ivan / Џепароски, Иван]: Светлост Свете Горе [Светлината на Света Горе], превод Лукаш, Рајко, ISBN 978-86-6135-133-4, Београд: Граматик, 2018, поезија
- Gadžova Sviderska, Slavica / Гаџова Свидерска, Славица: Тајна писма [Тајни писма], 1 ed., превод Трајковић, Nenad, ISBN 978-86-89981-09-4, Књажевац: Уметничка академија Исток, 2018, поезија
- Ljubac B. V. / Љубац Б. В.: Totemske žrtve [Тотемски жртви], превод Ренева, Iskra, ISBN 978-86-88393-10-2, Beograd: Metella; Sion: Xenia, 2018, роман
- Nikolova, Olivera / Николова, Оливера: Вежбе за Ибн Пајка [Вежби за Ибн Пајко], превод Mrković, Miroslav, ISBN 978-86-523-0271-0, Београд: Архипелаг, 2018, роман
- Osmanli, Tomislav / Османли, Томислав: Zbirka-priča: elegije i groteske: apsurdi u prozi [Каприча: елегии и гротески, апсурди во проза], 1 ed., превод Рауновић, Zoran Ž., ISBN 978-86-515-1446-6, Novi Sad: Prometej, 2018, раскази
- Panov, Borče / Панов, Борче: Бријање балона [Бричење балон], превод Новаковић, Душко, ISBN 978-

86-81537-95-4, Београд: Удружење књижевника
Србије, 2018, поезија

Pavlovski, Božin / Павловски, Божин: Монах из Тамнаве
[Монахот од Тамнава], превод Vasilevski, Risto,
ISBN 978-86-7610-200-6, Смедерево: Арка, 2018,
роман

Stefanovski, Milovan / Стефановски, Милован: Перла од
ћилибара [Zvučni snimak] [Килибарно монисто],
превод Mihajlova, Verka, Београд: „Брај“ д.о.о., 2018,
раскази, аудио CD

Stefanovski, Milovan / Стефановски, Милован: Перла
од ћилибара [Килибарно монисто], превод
Михајлова, Верка, ISBN 978-86-6081-287-4, Београд:
Албатрос плус, 2018, раскази

Tasevski-Eternijan, Jovica / Тасевски-Етернијан, Јовица:
Пут ка благости, 1 ed., превод Trajković, Nenad,
ISBN 978-86-89981-11-7, Књажевац: Уметничка
академија Исток, 2018, поезија

Trajkoski, Dejan / Трајкоски, Дејан: Неверство
[Неверство], 1 ed., превод Пајић, Урош, ISBN 978-
86-6053-236-9, Зрењанин; Нови Сад: Агора, 2018,
роман

Vasilevski, Risto / Василевски, Ристо: Божанствени
додире стихови из књига објављених на
македонском језику [Божествени допири], превод
Василевски, Ристо, ISBN 978-86-7610-197-9;
978-86-7610-151-1, Смедерево: Арка: Newpress;
Скопље: Матица македонска; Подгорица: Ободско

слово; Требиње: Херцеговина; Београд: Штампар
Макарије, 2018, поезија

Šipinkarovski, Petko / Шипинкаровски, Петко: Јутарња
молитва [Утринска молитва], превод Дабић,
Снежана, ISBN 978-86-84995-53-9, Косовска
Митровица: Књижевно друштво Косова и
Метохије, 2018, роман

Македонска књижевност 19. и 20. века: избор из
дела македонских писаца, превод Živančević-
Sekeruš, Ivana, ISBN 978-86-6065-506-8, Нови Сад:
Филозофски факултет, 2018, антологија, избор

2017

Andonovski, Venko / Андоновски, Венко: Азбука за
непослушне [Азбука за непослушните], превод
Mrković, Miroslav, ISBN 978-86-523-0248-2, Београд:
Архипелаг, 2017, роман

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена, Мој муџ
[Мојот маж], превод Šentevska, Irena, ISBN 978-86-
88335-89-8, Beograd: Booka, 2017, раскази

Duracovski, Dimitrije / Дурацовски, Димитрије: Insomnia
= Nesanica, превод Решин Туџић, Вујица, ISBN 978-
86-6053-205-5, Zrenjanin; Novi Sad: Agora, 2017,
роман

Isakovski, Igor / Исаковски, Игор: Tako da [Дека да],
превод Novaković, Duško, ISBN 978-86-6351-034-0,
Beograd: Književna radionica Rašić, 2017, поезија

- Koviloski, Slavčo / Ковилоски, Славчо: Краљевић Марко [Крале Марко], превод Миленић, Жарко, ISBN 978-9958-644-84-9, Брчко: Књижевни клуб, 2017, роман
- Lazarov, Risto / Лазаров, Ристо: Мрак [Мрак], превод Зубановић, Слободан, ISBN 978-86-523-0206-2, Београд: Архипелаг, 2017, поезија
- Markoska Marta / Маркоска, Марта: Црне рупе у нама, превод Лукач, Рајко, ISBN 978-86-6135-094-8, Београд: Граматик, 2017, поезија
- Ognenovski, Sašo / Огненовски, Сашо: Чаробни компас [Волшебен компас], превод Спасевски, Мито, ISBN 978-86-7974-522-4, Београд: Алма, 2017, драма
- Osmanli, Tomislav / Османли, Томислав: Iza ugla, превод Рауновић, Зоран Ж., Beograd: IP Albatros plus, 2017, роман, аудио CD
- Osmanli, Tomislav / Османли, Томислав: Iza ugla [Зад аголот], превод Рауновић, Зоран Ж., ISBN 978-86-6081-267-6, Beograd: Albatros plus, 2017, роман
- Pavlovski, Božin / Павловски, Божин: Amerika Amerika [Америка Америка], превод Стејић, Љиљана, ISBN 978-86-7610-187-0, Smederevo: Arka, 2017, роман
- Pavlovski, Božin / Павловски, Божин: Gradinar, pustinja [Градинар, пустина], превод Василевски, Ристо, ISBN 978-86-7610-182-5, Smederevo: Arka, 2017, роман

Pavlovski, Božin / Павловски, Божин: Rog ljubavi [Рогот на љубовта], превод Risto Vasilevski, ISBN 978-86-7610-188-7, Smederevo: Arka, 2017, роман

Račevski, Violeta / Пачевски, Виолета: Суштина времена [Суштина на времето], превод Јефтимијевић Лилић, Милица, ISBN 978-86-87203-35-8, Панчево: Македонски информативни и издавачки центар, 2017, поезија

Plevneš, Jordan / Плевнеш, Јордан: Среќа је нова идеја у Европи: изабране драме [Среќата е нова идеја за Европа], превод Василевски, Ристо, ISBN 978-86-7610-184-9, Смедерево: Арка, 2017, драма

Taneski, Zvonko / Танески, Звонко, Херој заборављене класе, превод Трајковић, Ненад, ISBN 978-86-89981-05-6, Књажевац: Уметничка академија Исток, 2017, поезија

2016

Andreevski, Petre M. / Андреевски, Петре М.: Последњи сељаци [Последните селани], превод Василевски, Ристо, ISBN 978-86-523-0207-9, Београд: Архипелаг, 2016, роман

Dimkovska Lidija / Димковска, Лидија: Најближе најдаљем: изабрана поезија, превод Новаковић, Душко, ISBN 978-86-7497-261-8, Вршац: Књижевна општина Вршац, 2016, поезија

Dimkovska Lidija / Димковска, Лидија: Резервни живот, превод Рајиќ, Миленко, Београд: ИП Албатрос плус, 2016, роман, аудио CD

Dimkowska Lidija / Димковска, Лидија: Скривена камера [Скиена камера], превод Пајић, Урош, ISBN 978-86-6053-199-7, Агора, Нови Сад: Зрењанин, 2016, роман

Dimkowska Lidija / Димковска, Лидија: Скривена камера [Скриена камера], 1. ed., превод Пајић, Урош, ISBN 978-86-6053-199-7, Нови Сад; Зрењанин: Агора, 2016, роман

Dimoski, Sašo / Димоски, Сашо: Alma Mater [Алма Малер], превод Penevski, Zoran, ISBN 978-86-521-2382-7, Laguna, Beograd, 2016, роман

Dimoski, Slave Đorđo / Димоски, Славе Ђорѓо: Језички триптихон [Јазичен триптихон], превод Novaković, Duško, ISBN 978-86-523-0186-7, Београд: Архипелаг, 2016, поезија

Filipov, Đorđi / Филипов, Ђорѓи: Силе разума [Разумни сили], превод Михајлова, Верка, ISBN 978-86-6309-144-3, Београд: Удружење књижевника Србије: „Филип Вишњић“, 2016 раскази

Hadžimanov, Zafir / Хаџиманов, Зафир: Песнопоец, превод Хаџиманов, Зафир, ISBN 978-86-87203-33-4, Панчево: Македонски информативен и издавачки центар, 2016, раскази

Kasarov, Trajče / Кацаров, Трајче: Шешири, превод Docevska, Olivera, ISBN 978-86-6409-078-0, Beograd: Nova Poetika – Argus Books & Magazines, 2016, драма

- Lafazanovski, Ermis / Лафазановски, Ермис: Историја људи који помреше од страха [Историја на луѓето кои умреа од страв], превод Василевски, Ристо, ISBN 978-86-6145-218-5, Београд: Геопоетика издаваштво, 2016, роман
- Lirski dodekameron / Лирски додекамерон: македонска млада поезија, превод Мартиновски, Владимир, ISBN 978-86-6135-079-5, Београд: Граматик, 2016, поезија
- Petreski, Hristo / Петрески, Христо: Da li volite Dalija: strategije na / za ništa, ili kako da se sabere moć za savladavanje sopstvene nemoći [Дали го сакате Дали], превод Milenić, Žarko, ISBN 978-86-6475-015-8, Beograd: Draslar, 2016, роман
- Petreski, Hristo / Петрески, Христо: Лифт (ни)је за двоје: трејлер [Лифтот (не) е за двајца], превод Костадиновић, Данијела, ISBN 978-86-6101-120-7, Ниш: Нишки културни центар, 2016, поезија
- Rodev, Duško / Родев, Душко: Svetla budućnost počinje sutra, najkasnije preksutra [Светлата иднина почнува утре, најдоцна задутре], превод Родев, Душко, ISBN 978-86-6053-178-2, Novi Sad; Zrenjanin: Agora, 2016, роман
- Srasova, Natali / Спасова, Натали: Прва љубав у Ружичастој улици [Прва љубов во розовата улица], превод Пајић, Урош, ISBN 978-86-6053-182-9, Зрењанин; Нови Сад: Агора, 2016, роман

Tufan, Erol / Туфан, Ерол: Ерол трагом Ерола: изабране песме, превод Новаковић, Душко, ISBN 978-86-6309-145-0, Београд: Удружење књижевника Србије: „Филип Вишњић“, 2016, поезија

Urošević, Vlada / Урошевић, Влада: Моја рођака Емилија: осамнаест затворених прича које сачињавају један отворен роман [Мојата роднина Емилија], превод Пајић, Миленко, ISBN 978-86-89901-15-3, [Београд]: Б. Кукић; [Чачак]: Градац, 2016, роман

2015

Dimkowska, Lidija / Димковска, Лидија: Резервни живот [Резервен живот], 1 ed., превод Пајић, Миленко и Пајић, Урош, ISBN 978-86-6053-163-8, Зрењанин; Нови Сад: Агора, 2015, роман

Duško Rodev / Родев, Душко: U očekivanju Nobelove nagrade [Во очекување на Нобеловата награда], превод Родев, Душко, ISBN 978-86-6053-164-5, Novi Sad; Zrenjanin: Agora, 2015, роман

Gruevski, Ljubomir / Груевски, Љубомир: Слике и сенке [Слики и сенки], превод Бетински, Илија, ISBN 978-86-6309-104-7, Београд: Удружење књижевника Србије: „Филип Вишњић“, 2015, поезија

Janevski Živko / Јанески, Живко: Срма поетика: збирка песама [поетски сновидувања: збирка на песни], ISBN 978-86-89497-02-1 Београд: Удружење српско-македонског пријатељства “Шар планина”, Белград:

Здружение на српско македонско пријателство
“Шар Планина”, 2015, поезија

Kostadinovski, Savo / Костадиновски, Саво: Поезија
о поезији [Поезија за поезијата], превод Šreder,
Dragica, ISBN 978-86-6029-243-0, Ново Милошево:
Банатски културни центар, 2015, поезија

Lazarov, Risto / Лазаров, Ристо: Препреке [Препреки],
превод Novaković, Duško, Народна библиотека
„Стефан Првовенчани“, Краљево, 2015, поезија

Minevski, Blaže / Миневски, Блаже: Ја, Tito i Miki Maus
[Јас, Тито и Мики Маус], превод Ljiljana Stejić,
ISBN 978-86-7610-160-3, Smederevo: Arka press,
2015, роман

Moćne strune: antologija makedonskog pesništva (IX-XXI
vek), превод Vasilevski, Risto, ISBN 978-86-7610-167-
2, Smederevo: Arka press, 2015, поезија

Nikolova, Olivera / Николова, Оливера: Kućica [Куќичка],
превод Ljiljana Stejić, Smederevo: Arka press, 2015,
роман

Petreski Hristo / Петрески, Христо: Продавница чистог
ваздуха [Продавница на чист воздух], превод
Миленић, Жарко и Незировић, Сенахид, ISBN 978-
86-6415-058-3, Београд: Арте, 2015, раскази

Sa živog izvora: petnaest makedonskih pesnika [Од живиот
извор: петнаесет македонски поети], превод
Vasilevski, Risto, ISBN 978-99955-31-63-8, Banja
Luka; Beograd: Zadužbina “Petar Kočić”, 2015, поезија

Siljan, Rade / Силјан, Раде: Огледало векова: изабране и нове песме [Огледало на вековите: избрани и нови песни], превод Vasilevski, Risto, ISBN 978-86-7610-152-8, Smederevo: Arka press, 2015, поезија

Преводи на српски јазик објавени во Црна Гора

2019

Urošević, Vlada / Урошевиќ, Влада: Divlja liga [Дива лига], превод Vujadinović, Nenad, Cetinje: OKF, 2019, роман

2018

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Мој муž [Мојот маж], превод Šentevska, Irena, Podgorica: Biblioteka za sliјere Crne Gore, 2018, раскази, аудио CD

2017

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Мој муž [Мојот маж], превод Šentevska, Irena, ISBN 978-86-7470-786-9, Podgorica: Nova knjiga, cop. 2017, 2018, раскази

2016

Ćulavkova, Katica / Ќулавкова, Катица: Pjesme profane, pjesme sakralne, превод Новаковић, Душко, ISBN 978-9940-36-041-2, Cetinje: OKF; Podgorica: CDNK, поезија

Унгарски јазик

2019

Joldeszki, Nenad / Јолдески, Ненад, Mindenkinék a maga tava [Секој со своето езеро], превод Czinege-Panzova, Annamária, ISBN 9786155859427, Budapest: Metropolis Media Group Kft., Budapest, 2019, раскази

2017

Andonovszki, Venko / Андоновски, Венко: Boszorkány [Вештица], превод Czinege-Panzova, Annamária, ISBN 9789632637402, Budapest: Napkút Kiadó, 2017, роман

2015

Dimkovszka, Lidija / Димковска, Лидија: Tartalék élet [Резервен живот], превод Czinege-Panzova, Annamária, ISBN 9789632634548, Budapest: Napkút Kiadó, 2015, роман

Француски јазик

2020

Dukovski, Dejan / Дуковски, Дејан: Baril de poudre [Буре барут], превод Rejoska, Frosa, ISBN 978-2-37572-018-9, Paris: Éditions l'Espace d'un instant, драма

2018

Manojlov, Pande / Манојлов, Панде: La langue maternelle [Мајчин јазик], превод Vantchev de Thracy, Athanase, ISBN 978-2-37356-061-9, Paris: Inst. Culturel de Solenzara, 2018, поезија

2016

Martinovski, Vladimir / Мартиновски, Владимир: La vraie eau [Вистинска вода], превод Delcroix-Angelovski, Jeanne, ISBN 978-2-7570-0337-4, Lyon: Jacques André éditeur, 2016, поезија

Čingo, Živko / Чинго, Живко: La grande eau [Големата вода], превод Vejanovska, Maria, ISBN 978-2-37100-029-2, Paris: le Nouvel Attila, 2016, роман

2015

Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: La liste de Freud [Сестрата на Сигмунд Фројд]; превод Wybrands, Arthur et Harita Wybrands; ISBN 978-2-264-06276-5, Paris: 10 x 18, 2015, роман

Urošević, Vlada / Урошевиќ, Влада: Une autre ville; превод Delcroix-Angelovski, Jeanne, ISBN 978-2-37071-051-2, Montreuil: le Temps des cerises, DL, 2015, поезија

Хрватски јазик

2020

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Nikamo ne idem [Не одам никаде], превод Baković, Ivica, ISBN 978-953-52-0287-5, Zagreb: V.B.Z., 2020, раскази

Prokopiev, Aleksandar / Прокопиев, Александар: Delfin: (o vidljivom i nevidljivom) [Делфин: (за видливото и невидливото)], превод Baković, Ivica, ISBN 978-953-52-0322-3, Zagreb: V.B.Z., 2020, раскази

2019

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Non-Oui, превод Prošev-Oliver, Borjana, ISBN 978-953-52-0197-7; Zagreb: V.B.Z., 2019, роман

Martinovski, Vladimir / Мартиновски, Владимир: Turbulencije = Turbulences [Турбуленции], macedonian, english, превод Baković, Ivica, ISBN 978-953-61-2666-8, Zagreb: SKUD „Ivan Goran Kovačić“, 2019, поезија

Starova, Luan / Старова, Луан: Vrijeme koza; Povratak koza, [Времето на козите; Враќањето на козите], превод Maras, Mate, Pavlovski, Borislav, ISBN 978-953-80-7555-1, Zagreb: TIM press, 2019, роман

Urošević, Vlada / Урошевиќ, Влада: Madžun [Маџун], превод Lužina, Jelena, ISBN 978-953-52-0214-1, Zagreb: V.B.Z., 2019, роман

Čingo, Živko / Чинго, Живко: Velika voda [Големата вода], превод Vuković, Ivica, ISBN 978-953-26-0335-4 (Disput), ISBN 978-953-29-6167-6, Zagreb: Disput: Hrvatsko filološko društvo, 2019, роман

2018

Madžunkov, Mitko / Маџунков, Митко: Vrijeme irvasa [Време на ирвасите], превод Pavlovski, Borislav, ISBN 978-953-26-0318-7, ISBN 978-953-29-6151-5, Zagreb: Disput: Hrvatsko filološko društvo, 2018, роман

Starova, Luan / Старова, Луан, Generalova ljubav [Љубовта на генералот], превод Maras, Mate, ISBN 978-953-80-7548-3, Zagreb: TIM press, 2018, роман

2017

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Skrivena kamera [Скриена камера], превод Prošev-Oliver, Borjana, ISBN 978-953-304-903-8, Zagreb: V.B.Z., 2017, роман

Nikolova, Olivera / Николова, Оливера: Baršunasti pokrov: романete o ubijačicama, превод Lužina, Jelena, ISBN 978-953-334-165-1, Zagreb: Meandarmedia, 2017, раскази

Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: Heloiza ili povratak riječi [Враќање на зборовите], превод Pavlovski, Borislav, ISBN 978-953-266-897-1, Zaprešić: Fraktura, 2017, роман

Starova, Luan / Ervehe [Ervehe], превод Demnieva, Željka, Demnieva, Spomenka, ISBN 978-953-80-7526-1, Zagreb: TIM press, 2017, роман

2016

Andonovski, Venko: Vještica [Вештица], превод Pavlovski, Borislav, ISBN 978-953-31-6885-2, Zagreb: Algoritam, 2016, роман

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Moj muž [Мојот маж], превод Vuković, Ivica, ISBN 978-953-304-780-5, Zagreb: V.B.Z., 2016, раскази

Dimkowska, Lidija / Димковска, Лидија: Rezervni život [Резервен живот], превод Pavlovski, Borislav, ISBN 978-953-30-3963-3, Zagreb: Naklada Ljevak, 2016, роман

Osmanli, Tomislav: 21.: knjiga utvara [21], [Zvučna snimka], превод Pavlovski, Borislav, ISBN 978-953-34-4376-8, Zagreb: Hrvatska knjižnica za slijepe, 2015, роман, audio CD

Petreski, Hristo: Lift (ni)je za dvoje [Лифтот (не)е за двајца], превод Pavlovski, Borislav, ISBN 978-953-33-4135-4, Zagreb: Meandarmedia, 2016, роман

2015

Bužarovska, Rumena / Бужаровска, Румена: Osmica, превод Vuković, Ivica, ISBN 978-953-316-857-9, Zagreb: Algoritam, 2015, раскази

Чешки јазик

2016

Dimkovska, Lidija / Димковска, Лидија: Náhradní život [Резервен живот], превод Dimovska, Katerina и Válek, Bohuslav, ISBN 978-80-7443-195-1, Brno: Větrné mlýny, 2016, роман

Lazarov, Risto / Лазаров, Ристо: Labyrint [Лавиринт], превод Dorovská, Dagmar и Dorovský, Ivan, ISBN 978-80-263-1096-9, Brno: Tribun EU, 2016, поезија

Smilevski, Goce / Смилевски, Гоце: Návrat slov [Враќањето на зборовите], превод Dorovská, Dagmar и Dorovský, Ivan, ISBN 978-80-207-1683-5, Praha: Odeon, 2016, роман

2015

Pavlovski, Jovan / Павловски, Јован: Šťáva z prostaty [Сок од простата], превод Čtvrtníčková, Oldřiška и Šelešovská, Ivana, ISBN 978-80-204-3395-4, Praha: Mladá fronta, 2015, роман

Шпански јазик

2015

Stefanovski, Goran / Стефановски, Горан: Carne orgullosa;
Doble fondo, превод Pendeva, Marija, ISBN 978-
84-92639-77-9, Madrid: Asociacion de Directores de
Escena, 2015, драми

Stefanovski, Goran / Стефановски, Горан: Hotel Europa;
Everyman – El hombre, превод Pendeva, Marija,
ISBN 978-84-92639-69-4, Madrid: Asociacion de
Directores de Escena, 2015, драми

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Скопје

821.163.3:81'255.4]:001.53(047.1)

АЛАЃОЗОВСКИ, Роберт

Сите драјвери вклучени!: извештај (факти, анализа и препораки)
за македонската литература во превод (2015-2020) / Роберт
Алаѓозовски; соработници Сенка Наумовска, [и др.]. – Скопје: Готен,
2021. – 102 стр.; 21 см

ISBN 978-608-4865-16-2

а) Македонска книжевност – Преведувачка дејност – Споредбена
презентација – Извештаи

COBISS.MK-ID 55409669

Целта на студијата е да направи пресек, скенирање на состојбата во полето на книжевните преводи и објавувањето литература од автори кои пишуваат на македонски јазик на другите европски јазици. Таа треба да го надолжни недостигот на анализи и истражувања врз база на податоци и факти во полето на издаваштвото. Тоа е значајна културна област и за високите уметнички вредности на еден народ и на една држава и за одржувањето на интеркултурната комуникација и соработката меѓу европските земји и, за жал, за занемарените аспекти на една, макар и мала, културна индустрија.

Кофинансирано од програмата
„Креативна Европа“
на Европската Унија

Оваа публикација е наменета за бесплатна дистрибуција и не смее да се продава.